

The background of the entire page is a collage of financial data. It includes several line graphs with blue lines, bar charts with blue bars, and tables with numerical data. The text is overlaid on this background.

Міністерство освіти і науки України
Відокремлений структурний підрозділ
«Ковельський промислово-економічний фаховий коледж
Луцького національного технічного університету»

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Методичні вказівки та завдання до практичних робіт
для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня
фаховий молодший бакалавр
галузі знань 07 Управління та адміністрування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
денної форми навчання

Ковель 2021

УДК 334 (07)

3-91

Затверджено до видання методичною радою ВСП «КПЕФК Луцького НТУ»,
протокол №8 від «22» квітня 2021 року.

Голова методичної ради ВСП «КПЕФК Луцького НТУ» _____ І.М.Ілюшик
(підпис)

Розглянуто і схвалено на засіданні випускної методичної комісії зі спеціальностей
галузі знань 07 Управління та адміністрування ВСП «Ковельський промислово-
економічний фаховий коледж Луцького НТУ»

протокол №8 від «01» квітня 2021 року.

Голова комісії _____ к.е.н., доцент С.Г.Михалевич
(підпис)

Електронна копія друкованого видання передана до книжкового фонду бібліотеки
ВСП «КПЕФК Луцького НТУ»

Завідувачка бібліотеки _____ Н.М.Телючик

Укладач: _____ Л.В.Зубчик, викладач-методист ВСП «КПЕФК Луцького
(підпис) НТУ»

Рецензент: _____ С.Г.Михалевич, кандидат економічних наук, доцент кафедри
(підпис) обліку і аудиту, викладач-методист ВСП «КПЕФК Луцького
НТУ»

Відповідальний за випуск: _____ Л.В.Прокопчук, методист ВСП «КПЕФК
(підпис) Луцького НТУ»

Економіка підприємства [Текст]: методичні вказівки та завдання до
практичних робіт для здобувачів освітньо-кваліфікаційного ступеня фаховий
3-91 молодший бакалавр галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 071 Облік і оподаткування денної форми навчання / уклад.
Л. В. Зубчик. – Ковель: ВСП «КПЕФК Луцького НТУ», 2021. – 87 с.

Методичні вказівки та завдання до практичних робіт розроблені відповідно до
навчальної програми з дисципліни «Економіка підприємства». Видання містить
тематику практичних робіт з теоретичним обґрунтуванням, завдання з етапами їх
виконання, перелік питань для самоконтролю знань студентів. Видання направлене
на формування у здобувачів практичних навичок та поглиблення знань, розвиток їх
професійної компетентності.

Призначене для здобувачів спеціальності 071 Облік і оподаткування денної
форми навчання.

© Л. В. Зубчик, 2021

З М І С Т

ВСТУП.....	4
1. <i>Практична робота №1</i> Підприємство як суб'єкт господарювання.....	5
2. <i>Практична робота №2</i> Розрахунок показників виробничої програми підприємства.....	12
3. <i>Практична робота №3</i> Розрахунок чисельності персоналу підприємства.....	16
4. <i>Практична робота №4</i> Розрахунок показників рівня продуктивності праці.....	22
<i>Практична робота №5</i> 5. Розрахунок заробітної плати працівників за відрядної форми оплати праці.....	30
<i>Практична робота №6</i> 6. Розрахунок заробітної плати працівників за погодинної форми оплати праці.....	36
<i>Практична робота №7</i> 7. Розрахунок заробітної плати бригади та її розподіл з урахуванням КТУ.....	41
<i>Практична робота №8</i> 8. Розрахунок середньорічної вартості основних засобів та показників ефективності їх використання.....	46
<i>Практична робота №9-10</i> 9. Розрахунок амортизаційних відрахувань основних засобів за різними методами.....	51
<i>Практична робота №11</i> 10. Розрахунок нормативу оборотних засобів підприємства та ефективності їх використання.....	57
<i>Практична робота №12</i> 11. Розрахунок тривалості виробничого циклу за різних видів руху предметів праці у процесі виробництва.....	63
<i>Практична робота №13-14</i> 12. Розрахунок витрат на виробництво продукції та визначення собівартості одиниці продукції.....	67
<i>Практична робота №15</i> 13. Розрахунок цін на продукцію.....	73
<i>Практична робота №16</i> 14. Розрахунок прибутковості та рентабельності виробництва.....	79
15. Список рекомендованої літератури.....	85



ВСТУП

В умовах ринкових відносин господарювання майбутні фахівці повинні вміти оцінювати та передбачати кінцеві результати своєї діяльності.

Особливого значення у сучасних реаліях набуває вміння швидкого та ефективного використання економічних знань у практичній діяльності. Все це потребує якісно нових вимог до застосування форм, методів і засобів навчання, які б максимально сприяли засвоєнню студентами теоретичного матеріалу та відпрацювання ними професійних навичок в ході проведення практичних занять.

Практичні заняття (грец. *prakticos* – діяльний) – форма навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує уміння і навички їх практичного застосування шляхом відповідно поставлених завдань. У структурі практичного заняття домінує самостійна робота студентів, що носить індивідуальний характер виконання економічних розрахунків під керівництвом викладача.

Метою проведення практичних занять з дисципліни «Економіка підприємства» є поглиблене вивчення теоретичних основ економіки підприємства, опанування практичними навичками застосування набутих вмінь з розрахункових положень, формування вмінь обирати правильне управлінське рішення.

Правильно організовані практичні заняття мають важливе виховне та практичне значення (реалізують дидактичний принцип зв'язку теорії з практикою) і орієнтовані на вирішення наступних завдань:

- поглиблення, закріплення і конкретизацію знань, отриманих на лекціях і в процесі самостійної роботи;
- формування практичних умінь і навичок, необхідних в майбутній професійній діяльності.

Перелік тем практичних робіт визначається робочою навчальною програмою дисципліни «Економіка підприємства».

Методичні вказівки та завдання до практичних робіт з дисципліни «Економіка підприємства» містять теоретичну частину, в якій розкриваються основні теоретичні положення теми; розрахункову частину з завданнями та етапами їх виконання, перелік питань для самоконтролю знань студентів.

Після виконання кожної практичної роботи студентам рекомендується зробити висновки з аналізом проведених розрахунків.

Завдання теоретичного і практичного змісту, що передбачені в даних методичних вказівках, можуть бути використані як додаткові питання при складанні іспиту або заліку з даної дисципліни.



Практична робота №1

Тема: Підприємство як суб'єкт господарювання.

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички щодо усвідомлення суті, мети, класифікації підприємств з метою забезпечення ефективності їх діяльності.



Теоретичне обґрунтування

Підприємство – це організаційно відокремлена та економічно самостійна основна ланка виробничої сфери народного господарства, що виготовляє продукцію, виконує роботи або надає послуги.

Головною метою будь-якого підприємства є задоволення потреб ринку у товарах і послугах та одержання максимально можливого прибутку.

В умовах ринку визначальними напрямками діяльності кожного підприємства є *маркетингова, інноваційна, виробнича, комерційна, економічна, соціальна діяльності та після продажний сервіс.*

Підприємство утворюється та господарює в межах законодавства, що регулює усі напрямки його діяльності. З великої кількості юридичних актів основними є:

- *Господарський кодекс.*
- *Статут підприємства.*
- *Колективний договір.*

Підприємства як організаційні форми господарювання *класифікуються за різними ознаками*, а саме:

1. За метою і характером діяльності: *комерційні і некомерційні.*
2. За формою власності: *приватні, комунальні, державні.*
3. За національною належністю капіталу: *національні, іноземні, змішані.*
4. За галузево-функціональним видом діяльності: *промислові, сільськогосподарські, будівельні, транспортні, торгівельні, банківські, туристичні та інші.*
5. За розміром та чисельністю працівників: *мікропідприємства, малі, середні великі.*
6. За організаційно-правовою формою господарювання: *асоціація, корпорація, консорціум, концерн, картель, трест, холдинг, промислово-фінансові групи.*



Завдання до виконання

1. Використовуючи інформацію з різних джерел, заповнити таблицю особливостей створення та діяльності різних видів господарських товариств. Дані відобразити в таблиці 1.
2. Заповнити матрицю напрямків діяльності підприємств для виконання основних функцій, що виконуються у системі ринкової економіки. Дані відобразити в таблиці 2.
3. Відповідно до форм об'єднання підприємств, укажіть яким видам притаманні перераховані ознаки (встановити відповідність). Дані відобразити в таблиці 3.

- Використовуючи дані таблиці 4, сформулювати та проаналізувати динаміку кількості підприємств за розмірами за період 2016-2020 рр. у певній області відповідно до варіанту.

Послідовність виконання завдання

- Використовуючи матеріал з інформаційних ресурсів (підручники, інтернет, законодавчі акти, провести аналіз створення та діяльності господарських товариств різних організаційно-правових форм. Дані відображаємо в таблиці 2.

Таблиця 1

Особливості створення та функціонування господарських товариств

<i>№ з/п</i>	<i>Види господарських товариств</i>	<i>Засновники</i>	<i>Порядок утворення майна</i>	<i>Власники</i>	<i>Орган управління</i>	<i>Розподіл відповідальності</i>
1.	Акціонерне товариство					
2.	Товариство з обмеженою відповідальністю					
3.	Товариство з додатковою відповідальністю					
4.	Повне товариство					
5.	Командитне товариство					

- Заповнити матрицю напрямків діяльності підприємств для виконання основних функцій, що виконуються у системі ринкової економіки. Дані відобразити в таблиці 2.

**Матриця напрямків діяльності підприємств
для виконання основних функцій, що виконуються у системі ринкової економіки**

№ з/п	Зміст роботи	Маркетингова діяльність	Інноваційна діяльність	Виробнича діяльність	Комерційна діяльність	Післяпродажний сервіс	Економічна діяльність	Соціальна діяльність
1.	Гарантійне технічне обслуговування протягом певного терміну							
2.	Вивчення попиту та сегментування ринку							
3.	Забезпечення сприятливих умов та норм праці для працівників							
4.	Виготовлення необхідної ринку продукції							
5.	Кількісне та якісне оновлення виробничого потенціалу							
6.	Планування і формування торгового асортименту на складах і в магазинах, керування товарними запасами							
7.	Забезпечення виробничого процесу необхідними матеріально-технічними ресурсами							
8.	Надання усіх соціальних гарантій, передбачених державою та додаткових соціальних програм							
9.	Стратегічне та поточне планування діяльності підприємства							
10.	Організація збуту та продажу продукції							
11.	Планування асортименту продукції							
12.	Оцінювання перспективності нових ідей та їх конструктивне розроблення та впровадження							
13.	Аналіз ринкових можливостей підприємства							
14.	Формування оперативних планів та графіків виготовлення продукції							
15.	Збалансування виробничої потужності та програми випуску продукції							
16.	Забезпечення належного рівня професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників							
17.	Проведення ремонтів під час встановленого строку служби							
18.	Стимулювання ініціативності працівників фірми у продукуванні нових ідей, організація внутрішньо фірмового підприємництва							
19.	Підготовка продукції до відправлення, відвантаження, відпуску і її документальне оформлення							
20.	Облік і звітність результатів діяльності							
21.	Реалізація програми лояльності клієнтів							
22.	Розробка системи оплати праці на підприємстві							
23.	Підтримка діяльності власних спеціалізованих науково-дослідницьких підрозділів							
24.	Забезпечення дієвої системи мотивації працівників							
25.	Планування і проведення рекламно-інформаційної діяльності зі збуту товарів							

3. Відповідно до форм об'єднань підприємства визначити ознаки, притаманні кожному з них. Дані відобразити в таблиці 3.

Таблиця 3

Форми об'єднань підприємств		
№ з/п	Ознаки	Форми об'єднань підприємств
1.	- централізована форма монополістичних об'єднань; - підприємства-учасники не мають власної юридичної, господарської, виробничої і комерційної самостійності; - учасники тресту підпорядковуються одній головній компанії, яка здійснює оперативне керівництво як виробничим комплексом, так і зв'язаними з ним обслуговуючими і торговельними підприємствами.	
2.	- створюється шляхом об'єднання капіталів (добровільних внесків); - делегування окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників; - участь засновників у розподілі доходів.	
3.	- господарюючі суб'єкти втрачають свою самостійність і знаходяться у фінансовій залежності від материнської компанії; - централізований орган управління, який координує діяльність усіх учасників; - об'єднуються підприємства, що належать до різних галузей економіки.	
4.	- наявність дочірніх та інших споріднених компаній; - централізація управління в рамках групи шляхом вироблення материнською компанією глобальної політики і координації сумісних дій підприємств; - концентрація акцій фірм різних галузей і сфер економіки або фірм, розташованих в різних регіонах.	
5.	- створюється за рішенням уряду України на певний термін з метою реалізації державних програм; - здійснює господарську діяльність у різних сферах господарювання; - створюється з метою отримання прибутку	
6.	- мета створення є фіксація цін на ринку, обмеження виробництва, розподіл ринків, споживачів або територій з метою знищення конкуренції; - договірний характер об'єднання; - існує система санкцій щодо порушників угоди.	
7.	- постійна координація господарської діяльності підприємств, що об'єдналися; - представляє інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами; - не втручається в господарську діяльність учасників;	
8.	- підприємства-учасники зберігають свою юридичну самостійність; - тимчасове об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення спільної мети; - відсутність спільних зобов'язань щодо збитків.	

Довідка: а) асоціація; б) корпорація; в) консорціум; г) концерн; д) трест; е) картель; є) промислово-фінансові групи; ж) холдинг.

Вихідні дані*:

Регіон	2016 р.					2017 р.					2018 р.					2019 р.					2020 р.				
	Усього	великі, од.	середні, од.	малі, од.	в т.ч. мікро, од.	Усього	великі, од.	середні, од.	малі, од.	в т.ч. мікро, од.	Усього	великі, од.	середні, од.	малі, од.	в т.ч. мікро, од.	Усього	великі, од.	середні, од.	малі, од.	в т.ч. мікро, од.	Усього	великі, од.	середні, од.	малі, од.	в т.ч. мікро, од.
Україна	306369	383	14832	291154	247695	338256	399	14937	322920	278102	355877	446	16057	339374	292772	380597	518	17751	362328	313380	373822	512	17602	355708	307871
Вінницька	8645	12	479	8154	6782	9187	10	471	8706	7329	9713	12	538	9163	7758	10295	15	606	9674	8189	9862	17	573	9272	7817
Волинська	5041	5	302	4734	3953	5597	10	294	5293	4496	5917	12	314	5591	4729	6292	10	377	5905	5004	6047	8	365	5674	4782
Дніпропетровська	25584	47	1212	24325	20808	27892	48	1241	26603	22989	29119	54	1293	27772	23965	31191	63	1447	29681	25667	30827	63	1437	29327	25423
Донецька	10483	32	558	9893	8625	10450	27	514	9909	8653	9731	27	503	9201	7967	10299	30	578	9691	8384	9473	27	572	8874	7637
Житомирська	5930	5	380	5545	4503	6491	5	378	6108	5061	6913	6	405	6502	5409	7306	7	439	6860	5729	7060	7	449	6604	5512
Закарпатська	5058	2	256	4800	4092	5788	2	243	5543	4837	6424	3	248	6173	5459	6388	5	287	6096	5359	6655	3	292	6360	5647
Запорізька	13474	19	578	12877	11180	14576	23	578	13975	12201	14993	26	592	14375	12571	15652	26	651	14975	13126	15368	22	654	14692	12878
Івано-Франківська	6883	7	289	6587	5734	7639	5	292	7342	6468	8302	6	321	7975	7096	8595	7	338	8250	7281	8124	8	362	7754	6809
Київська	17830	34	936	16860	14278	19339	32	904	18403	15668	20054	30	979	19045	16276	21077	37	1040	20000	17050	20320	42	1028	19250	16321
Кіровоградська	7205	2	344	6859	5933	7735	3	326	7406	6457	8068	3	345	7720	6742	8755	7	419	8329	7326	8553	6	401	8146	7165
Луганська	3526	6	217	3303	2877	3408	4	199	3205	2763	3449	6	203	3240	2797	3732	6	202	3524	3070	3408	3	225	3180	2742
Львівська	15586	17	820	14749	12225	17933	16	853	17064	14432	19233	20	974	18239	15449	20480	29	1068	19383	16356	20911	26	1062	19823	16808
Миколаївська	10051	8	337	9706	8645	10801	8	334	10459	9352	11434	7	350	11077	9939	12278	7	393	11878	10702	11482	8	396	11078	9935
Одеська	21004	13	800	20191	17385	24023	13	807	23203	20210	24704	15	886	23803	20710	25871	23	959	24889	21658	25465	20	926	24519	21429
Полтавська	8989	15	545	8429	7124	10188	12	567	9609	8272	10958	14	599	10345	8952	11439	15	671	10753	9313	11104	14	644	10446	9028
Рівненська	4697	3	285	4409	3602	5280	4	281	4995	4177	5545	6	326	5213	4403	5956	5	368	5583	4713	6021	6	363	5652	4808
Сумська	5287	6	365	4916	4067	5705	6	375	5324	4481	5949	7	378	5564	4681	6222	8	418	5796	4894	6096	7	412	5677	4803
Тернопільська	4249	1	231	4017	3284	4710	2	227	4481	3720	5043	4	261	4778	4003	5092	3	307	4782	3991	5135	6	307	4822	4048
Харківська	20435	11	1096	19328	16212	22597	14	1122	21461	18297	23793	14	1212	22567	19170	25051	20	1282	23749	20278	25144	18	1259	23867	20470
Херсонська	7171	2	287	6882	5993	8107	2	281	7824	6918	8218	3	291	7924	7006	8511	3	306	8202	7271	8116	3	306	7807	6888
Хмельницька	6228	6	357	5865	4823	6954	7	372	6575	5524	7431	7	385	7039	5960	7864	10	436	7418	6308	7654	12	430	7212	6153
Черкаська	8050	9	436	7605	6512	8864	10	440	8414	7300	9176	11	474	8691	7533	9709	12	524	9173	7963	9286	10	513	8763	7580
Чернівецька	3500	1	154	3345	2763	3925	1	165	3759	3192	4096	1	182	3913	3327	4235	-	207	4028	3426	4205	1	220	3984	3380
Чернігівська	5236	4	346	4886	3978	5904	5	339	5560	4649	6105	5	388	5712	4819	6443	5	439	5999	5087	6254	5	437	5812	4932
м. Київ	76227	116	3222	72889	62317	85163	130	3334	81699	70656	91509	147	3610	87752	76051	101864	165	3989	97710	85235	101252	170	3969	97113	84876

* Дані Державної служби статистики України: URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_reg/kp_reg_u/arh_kp_reg_u.htm

4. Провести аналіз динаміки кількості великих, середніх, малих та мікро підприємств за період 2016-2020 р.р. в областях за варіантами (таблиця 5).

Варіант	Регіон України (область)
1	Вінницька, Одеська, Харківська, Чернівецька
2	Волинська, Луганська, Херсонська, Київська
3	Дніпропетровська, Львівська, Чернігівська, Запорізька
4	Донецька, Рівненська, Тернопільська, Черкаська
5	Житомирська, Закарпатська, Миколаївська, Сумська
6	Івано-Франківська, Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька
7	Одеська, Київська, Запорізька, Рівненська
8	Херсонська, Чернігівська, Тернопільська, Миколаївська
9	Кіровоградська, Хмельницька, Дніпропетровська, Чернівецька
10	Полтавська, Волинська, Харківська, Сумська

5. Побудувати діаграму змін за видами підприємств за зразком (рис. 1, 2, 3, 4) та зробити висновки щодо виявлених змін:

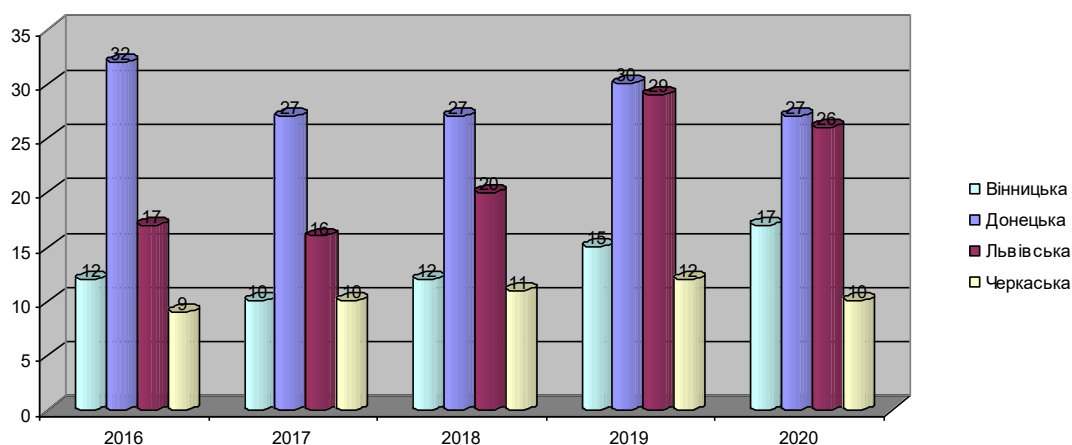


Рис. 1 Динаміка кількості великих підприємств

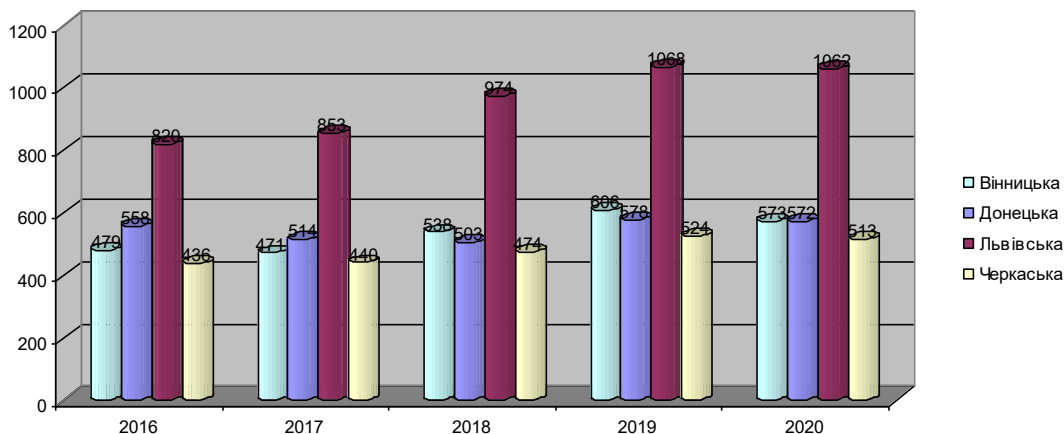


Рис. 2 Динаміка кількості середніх підприємств

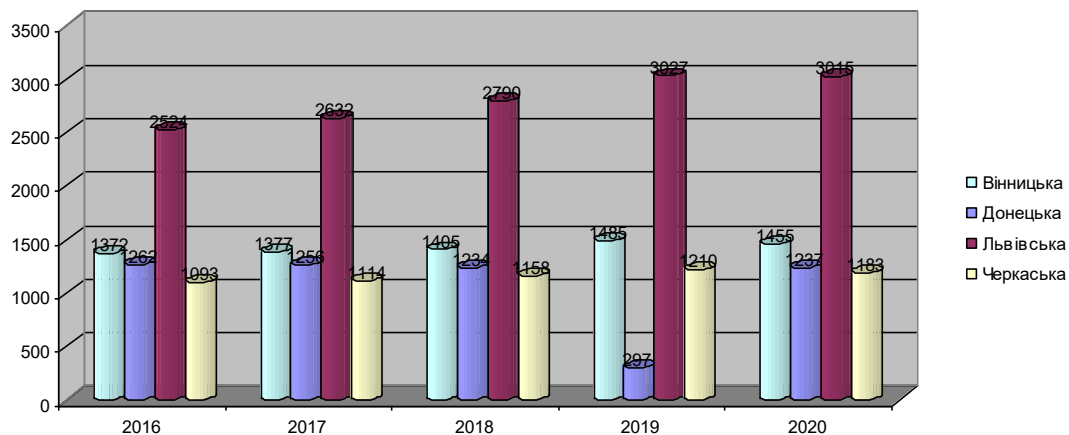


Рис. 3 Динаміка кількості малих підприємств

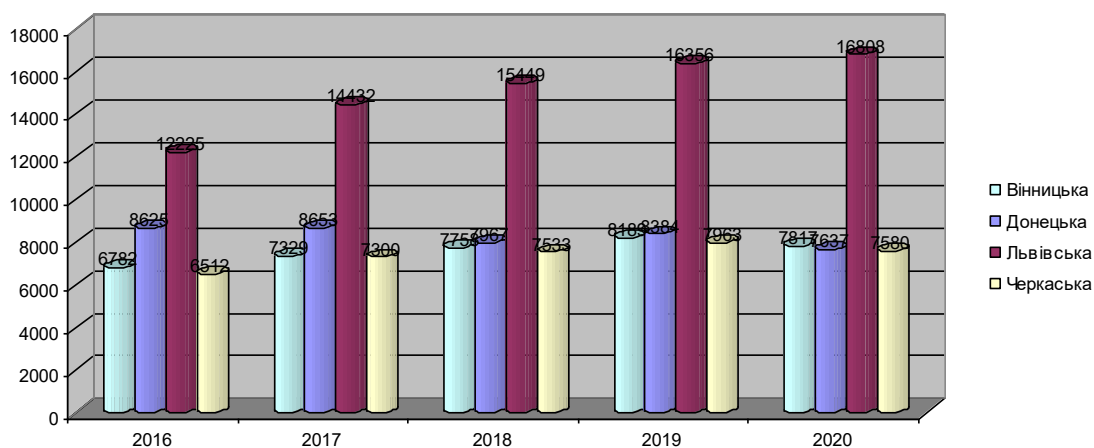


Рис. 4 Динаміка кількості мікропідприємств

6. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. В чому полягає основна мета діяльності підприємства?
2. Назвіть головні напрямки діяльності підприємства.
3. Які фактори впливають на формування організаційно-правових форм підприємств?
4. Проведіть порівняльний аналіз основних видів господарських товариств.
5. Поясніть причини створення різних форм об'єднань підприємств.

Практична робота №2

Тема: Розрахунок показників виробничої програми підприємства.

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з розрахунку натуральних та вартісних показників виробничої програми підприємства.



Теоретичне обґрунтування

Для обліку і планування виробленої промислової продукції застосовуються натуральні і вартісні показники обсягу виробництва.

Натуральними показниками обсягу виробництва є обсяг продукції в натуральних одиницях з номенклатури і асортименту.

Номенклатура продукції – це перелік виробів, які потрібно виготовити на підприємстві в плановому періоді.

Асортимент продукції – це перелік виробів, які потрібно виготовити на підприємстві в межах номенклатури.

Натуральні показники представляються у фізичних одиницях виміру (штуки, тонни, метри, грами, кілограми тощо).

Значення натуральних показників обсягу продукції полягає в тому, що саме вони дають можливість оцінити ступінь задоволення потреб споживачів у певних товарах і врахувати якісні характеристики товарів.

Для визначення загального обсягу і структури виробництва на підприємствах, які мають різний асортимент продукції, проводять розрахунок вартісних показників обсягу виробництва, до яких належать обсяги **товарної, валової, чистої та реалізованої продукції**.

Товарна продукція – це обсяг виробленої усіх видів готової продукції, робіт та послуг виробничого характеру, що буде підготовлена до реалізації.

Валова продукція – це вартість усієї продукції підприємства незалежно від ступеня її готовності.

Чиста продукція – це вартість створена на підприємстві.

Обсяг задоволення ринкового попиту на ту чи іншу продукцію відображає обсяг фактично реалізованих виробів, оскільки саме він показує ступінь задоволення попиту споживачів у даній продукції.

Реалізована продукція – це продукція, яка відвантажена споживачеві і, за яку надійшли кошти на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника або мають надійти у визначений термін.



Завдання до виконання

1. Використовуючи дані таблиці 1 визначити обсяг виробництва продукції в натуральних показниках за номенклатурою продукції та порівняти отримані результати з показниками минулого року.
2. Використовуючи дані таблиці 2 визначити вартісні показники обсягу виробництва продукції.

Таблиця 1

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Обсяг продажу, шт.										
	- виріб А	200	220	189	210	192	195	190	186	195	210
	- виріб Б	170	188	165	182	183	167	158	220	205	156
	- виріб С	230	246	210	239	225	214	197	146	176	182
2.	Запас готової продукції, шт.:										
	на початок періоду										
	- виріб А	390	420	370	400	380	410	360	415	405	390
	- виріб Б	420	470	390	440	410	430	420	370	360	405
	- виріб С	240	260	210	245	250	220	230	290	250	280
	на кінець періоду	500	510	480	490	485	495	530	470	580	460
	- виріб А	600	600	590	590	610	610	580	565	520	590
	- виріб Б	580	600	550	590	570	560	550	590	610	600
3.	Обсяг виробництва за попередній звітний період, шт.										
	- виріб А	240	255	232	238	248	250	270	240	255	265
	- виріб Б	258	263	240	260	263	261	320	290	310	305
	- виріб С	189	198	170	184	174	195	200	180	175	195

Таблиця 2

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Ціна одиниці продукції, грн.:										
	- виріб А	1500	1200	1320	1480	1250	1380	1120	1490	1420	1270
	- виріб Б	1100	1300	1210	1290	1180	1250	1360	1240	1310	1150
	- виріб С	980	990	1050	975	950	1000	1050	1120	990	1080
2.	Послуги виробничого характеру, що надаються іншим підприємствам, тис. грн.	300	350	320	280	290	250	480	530	370	510
3.	Залишки незавершеного виробництва, тис. грн.:										
	- на початок періоду	1200	1050	1150	1100	1120	1180	1230	1330	1240	1350
	- на кінець періоду	1400	1100	1250	1350	1150	1300	1560	1640	1130	1260
4.	Вартість сировини і матеріалів, тис. грн.	240	220	180	250	240	200	270	255	260	265

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
5.	Сума амортизаційних відрахувань, тис. грн.	90	100	80	110	100	90	120	95	105	85
6.	Залишки готової нереалізованої продукції, тис. грн.:										
	- на початок періоду	800	780	850	830	700	750	650	770	850	830
	- на кінець періоду	680	630	750	600	740	630	780	700	620	690

Послідовність виконання завдання

1. Визначити обсяг виробництва продукції за її номенклатурою в натуральних показниках за формулою:

$$N_{\text{нат.}} = ОП + ГП_{\text{к.п.}} - ГП_{\text{н.п.}},$$

де ОП - обсяг продажу певного виду продукції, *шт.*;
 ГП_{к.п.} - запас готової продукції певного виду на початок періоду, *шт.*;
 ГП_{н.п.} - запас готової продукції певного виду на кінець періоду, *шт.*

1. Провести порівняння отриманих даних з показниками обсягу виробництва продукції за попередній період. Зробити висновки про результати дослідження, визначити та обґрунтувати фактори, які вплинули на зміни (якщо такі є).

2. Визначити обсяг виробництва продукції у вартісних показниках:

- 3.1. Розрахувати обсяг товарної продукції за формулою:

$$ТП = \sum_n N \cdot Ц + Р,$$

де N - обсяг виробництва певного виду продукції, *шт.*;
 Ц - гуртова ціна підприємства певного виду продукції, *грн.*;
 Р - вартість робіт та послуг, що виконуються або надаються іншим підприємствам, *грн.*;
 n - кількість видів продукції, що виготовляються на підприємстві.

Примітка: Дані про обсяг виробництва певного виду продукції взяти з завдання 1 (п.1).

- 3.2. Розрахувати обсяг валової продукції за формулою:

$$ВП = ТП + (НЗВ_{\text{к}} - НЗВ_{\text{н}}) + (O_{\text{к}} - O_{\text{н}}),$$

де $HЗВ_n, HЗВ_k$ - вартість залишків незавершеного виробництва відповідно на початок і на кінець періоду, *грн.*;
 O_n, O_k - вартість спеціального технологічного оснащення відповідно на початок і кінець періоду, *грн.*

3.3. Розрахувати обсяг чистої продукції за формулою:

$$ЧП = ТП - (M + A),$$

де M - матеріальні витрати на виробництво продукції, *грн.*;
 A - сума амортизаційних відрахувань за відповідний період, *грн.*

3.4. Розрахувати обсяг реалізованої продукції за формулою:

$$РП = ТП + (Г_n - Г_k),$$

де $Г_n, Г_k$ - залишки готової нереалізованої продукції відповідно на початок і кінець періоду, *грн.*

4. Зробити висновки про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. У яких показниках вимірюється обсяг виробництва продукції?
2. У чому полягають відмінності між поняттями «номенклатура» і «асортимент»?
3. У яких випадках використовуються вартісні показники обсягу виробництва?
4. Яке призначення показника чистої продукції?
5. Що характеризує обсяг реалізованої продукції?

Практична робота №3

Тема: Розрахунок чисельності персоналу підприємства

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з визначення необхідної чисельності персоналу підприємства за категоріями.



Теоретичне обґрунтування

Персонал підприємства – це сукупність постійних працівників, які отримали необхідну професійну підготовку та мають досвід практичної роботи.

Персонал підприємства поділяється на такі категорії:

1. За функціональною ознакою:

- *керівники* – це працівники, які організовують виробництво і здійснюють управління діяльністю підприємства та його структурних підрозділів (керівники та їх заступники, начальники цехів, головні спеціалісти, завідувачі відділами та ін.);
- *спеціалісти* – працівники, зайняті спеціальними інженерно-технічними роботами. Що здійснюють економічну, організаційну підготовку виробництва, облік та аналіз його результатів (конструктори, бухгалтери, юрисконсульти, інженери, економісти);
- *службовці* – працівники, які здійснюють підготовку і оформлення документації, канцелярські, деякі адміністративно-господарські роботи (діловоди, секретарі, референти, касири, архіваріуси);
- *робітники* – це працівники, які безпосередньо зайняті створенням продукту або забезпечують умови для нормального ходу виробничого процесу. За характером виконуваних функцій робітники поділяються на *основні, допоміжні і підсобники*.

2. За кваліфікаційною ознакою:

- за розрядами (ремонтні та допоміжні робітники);
- за класами (водії);
- за категоріями (службовці).

Кваліфікація – це рівень знань та практичних навичок, необхідний для виконання роботи певної складності. Кваліфікація працівників визначає ступінь їх підготовленості до виконання професійних функцій відповідної складності. Кваліфікація робітників оцінюється присвоєнням їм тарифних розрядів відповідно до тарифно-кваліфікаційних довідників. Робітники однакової професії можуть мати різні тарифні розряди залежно від рівня їх теоретичної та практичної підготовки й досвіду роботи.

3. За професійною ознакою

Професія – це вид трудової діяльності, для здійснення якої необхідний певний комплекс спеціальних теоретичних знань та практичних навичок (слюсар, токарь, бухгалтер, менеджер та ін.).

Спеціальність – різновид трудової діяльності в межах професій, що характеризує вужче коло виконуваних функцій і передбачає використання

спеціалізованих засобів праці (слюсар-інструментальник, слюсар-ремонтник; бухгалтер-касир, бухгалтер по заробітній платі; менеджер зі збуту; менеджер з реклами; менеджер-організатор).

Основою для розрахунку необхідної чисельності персоналу є:

- плановий обсяг виробництва продукції;
- продуктивність праці та її ріст;
- планові норми часу і виробітку;
- норми обслуговування устаткування і робочих місць;
- планові коефіцієнти виконання норм.

Чисельність основних виробничих робітників визначається на основі даних про трудомісткість виготовлення продукції або за нормами обслуговування.

Планова чисельність допоміжних робітників визначається аналогічно чисельності основних робітників, якщо для них встановлені певні норми виробітку чи обслуговування.

Розрахунок чисельності інших категорій працюючих здійснюється на основі затвердженого на підприємстві штатного розпису, в якому чітко зазначається чисельність працівників керівного складу, спеціалістів та службовців.



Завдання до виконання

Використовуючи дані таблиці 1:

1. Визначити чисельність наладчиків, основних та допоміжних робітників, необхідних для забезпечення виробничого процесу.
2. Визначити чисельність інших категорій працюючих.
3. На основі отриманих розрахунків скласти зведений план кадрового забезпечення підприємства.

Таблиця 1

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Облікова чисельність працюючих, <i>чол.</i>	170	205	190	160	195	175	165	175	150	210
2.	Кількість календарних днів у році	365	365	365	365	365	365	365	365	365	365
3.	Кількість вихідних днів у році	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104
4.	Кількість святкових днів у році	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
5.	Кількість годин, на які скорочуються робочі зміни	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
6.	Встановлено обладнання в цеху, <i>шт.</i>	125	150	130	115	140	135	120	110	105	145
7.	Норма обслуговування на 1-го наладчика, <i>шт.</i>	24	29	25	22	27	26	23	21	20	28

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
8.	Середня тривалість робочої зміни, год.	7,95	7,96	7,97	7,98	7,96	7,99	7,91	7,94	7,92	7,98
9.	Режим роботи підприємства (кількість змін)	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3
10.	Запланований обсяг продукції, шт.	5270	6320	5890	4320	5940	5400	4680	5040	4140	5980
11.	Трудомісткість виконання операцій, люд.-год. - токарні - свердлильні - фрезерні - шліфувальні - складальні	7,8 8,3 6,1 4,3 10,5	7,1 8,0 6,4 4,8 11,0	7,4 8,2 6,3 4,7 10,8	8,4 7,5 5,9 6,4 12,3	7,6 8,9 6,7 5,0 11,8	8,2 9,1 7,7 6,3 13,0	7,3 8,6 7,1 5,4 10,9	8,6 9,2 8,1 7,5 14,3	7,9 8,4 6,0 5,9 11,8	7,5 8,1 7,6 7,2 12,5
12.	Коефіцієнт виконання норм	1,04	1,16	1,1	1,2	1,08	1,3	1,05	1,16	1,12	1,14
13.	Чисельність допоміжних робітників (від числа основних), %	25	30	29	24	26	30	22	27	23	28
14.	Чисельність інших категорій працюючих, % - керівники - спеціалісти - службовці - молодший обслуговуючий персонал	15 55 20 5	20 50 20 10	20 55 25 10	18 52 18 12	22 45 23 10	20 60 15 5	15 55 23 7	17 58 20 5	10 60 25 5	23 55 15 7

Послідовність виконання завдання

1. Визначити фонд робочого часу працівників підприємства.
- 1.2. Розрахувати номінальний фонд робочого часу працівників підприємства за формулою:

$$\Phi_n = (D_k - D_v - D_{cv}) \cdot F_{zm} \cdot z - c,$$

- де
- D_k - кількість календарних днів у році;
 - D_v - кількість вихідних днів у році;
 - D_{cv} - кількість святкових днів у році;
 - F_{zm} - тривалість робочої зміни, год.;
 - z - режим роботи підприємства (кількість змін);
 - c - сумарна кількість годин, на які скорочені робочі дні перед святами.

- 1.3. Розрахувати коефіцієнт корисного використання робочого часу за формулою:

$$k_{\epsilon} = 1 - \frac{a_p}{100},$$

де a_p - запланований відсоток втрат часу, % ($a_p = 3-5\%$).

- 1.4. Розрахувати дійсний фонд робочого часу працівників підприємства за формулою:

$$\Phi_{\partial} = \Phi_n \cdot k_{\epsilon},$$

де Φ_n - номінальний фонд робочого часу працівника, год.;
 k_{ϵ} - коефіцієнт корисного використання працівника.

2. Визначити коефіцієнт явки за формулою:

$$k_{\text{я}} = \frac{\Phi_n}{\Phi_{\partial}}.$$

3. Визначити спискову потребу в наладчиках на основі даних про норми обслуговування за формулою:

$$\mathcal{U}_{\text{нал.}} = \frac{O_{\text{обсл.}} \cdot z \cdot k_{\text{я}}}{H_{\text{обсл}}},$$

де $O_{\text{обсл.}}$ - кількість об'єктів обслуговування, шт.;
 $H_{\text{обсл}}$ - норма обслуговування, шт.;
 $k_{\text{я}}$ - коефіцієнт явки.

4. Визначити чисельність основних робітників за видами робіт на основі даних про трудомісткість за формулою:

$$\mathcal{U}_{\text{осн.р.}} = \frac{t_{\text{ум}} \cdot N_{\text{пл}}}{\Phi_{\partial} \cdot k_{\text{в.н.}}},$$

де $t_{\text{ум}}$ - трудомісткість виконання певних операцій, люд-год.;
 $N_{\text{пл}}$ - запланований обсяг виробництва продукції, шт.;
 $k_{\text{в.н.}}$ - коефіцієнт виконання норм на ділянці.

- токарні роботи:

- свердлильні роботи:
- фрезерні роботи:
- шліфувальні роботи:
- складальні роботи:

5. Визначити чисельність допоміжних робітників за формулою:

$$Ч_{д.р.} = \frac{Ч_{р.р.} \cdot \%_{д.р.}}{100},$$

де $\%_{д.р.}$ - відсоток допоміжних робітників, %

6. Визначити чисельність працівників, що припадає на інші категорії за формулою:

$$Ч_{заг.}^{ін} = Ч_{обл.} - Ч_{нал.} - Ч_{осн.р.} - Ч_{д.р.},$$

де $Ч_{обл.}$ - облікова чисельність працюючих, чол.

7. Визначити чисельність керівників за формулою:

$$Ч_{к} = \frac{Ч_{заг.}^{ін} \cdot \%_{к}}{100},$$

де $\%_{к}$ - відсоток керівників, %

8. Визначити чисельність спеціалістів за формулою:

$$Ч_{с} = \frac{Ч_{заг.}^{ін} \cdot \%_{спец.}}{100},$$

де $\%_{спец.}$ - відсоток спеціалістів, %

9. Визначити чисельність службовців за формулою:

$$Ч_{сл} = \frac{Ч_{заг.}^{ін} \cdot \%_{сл.}}{100},$$

де $\%_{сл.}$ - відсоток службовців, %

10. Визначити чисельність молодшого обслуговуючого персоналу за формулою:

$$Ч_{mn} = \frac{Ч_{заг.}^{ін} \cdot \%_{mn}}{100}.$$

де $\%_{сл.}$ - відсоток молодшого персоналу, %

11. Скласти зведений план кадрового забезпечення підприємства.

Таблиця 2

Зведений план кадрового забезпечення підприємства

№ з/п	Показники	
1.	Річний фонд робочого часу працівників підприємства, год.	
2.	Чисельність наладчиків, чол.	
3.	Чисельність основних робітників, чол.	
4.	Чисельність допоміжних робітників, чол.	
5.	Чисельність інших категорій працівників, чол.	
	у т.ч. - керівники - спеціалісти - службовці - молодший обслуговуючий персонал	
6.	Загальна чисельність працівників підприємства, чол.	

12. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. Що ви розумієте під поняттям «персонал підприємства»?
2. На які категорії поділяється персонал підприємства? Дайте їм характеристику.
3. В чому полягає відмінність між поняттями «професія» та «спеціальність».
4. Які фактори впливають на формування чисельності працюючих?
5. Як розраховується чисельність інженерно-технічних працівників?

Тема: Розрахунок показників рівня продуктивності праці

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з визначення показників продуктивності праці та її ріст.



Теоретичне обґрунтування

Продуктивність праці – це показник її ефективності та результативності.

Залежно від прямого чи оберненого співвідношення цих величин розрізняють два показники рівня продуктивності праці: **виробіток і трудомісткість**.

Виробіток – це показник рівня продуктивності праці, що визначається кількістю продукції (робіт, послуг), виробленої одним працівником за одиницю робочого часу.

Трудомісткість – це обернений показник рівня продуктивності праці, що характеризується кількістю робочого часу, витраченого на виробництво одиниці продукції (робіт, послуг).

Розрізняють такі види трудомісткості:

- *технологічна трудомісткість* включає затрати праці основних робітників;
- *трудомісткість обслуговування виробництва* включає затрати праці допоміжних робітників;
- *виробнича трудомісткість* – це усі затрати праці основних і допоміжних робітників;
- *трудомісткість управління виробництвом* включає затрати праці керівників, спеціалістів, службовців;
- *повна трудомісткість* – це трудові затрати усіх категорій промислово-виробничого персоналу.

Залежно від того, в яких одиницях вимірюється обсяг виробництва або виконані роботи, існує три методи визначення продуктивності праці: *вартісний, трудовий та натуральний*.

Суть **натурального методу** полягає в тому, що обсяг виробленої продукції і продуктивності праці розраховується в натуральних одиницях (штуках, тоннах, метрах).

Трудовий метод найчастіше використовується на робочих місця, у бригадах, в цехах, де обсяг виробленої продукції визначається в нормо-годинах. Цей метод має обмежене застосування, оскільки вимагає суворої наукової обґрунтованості використовуваних норм.

В сучасних умовах найпоширенішим методом вимірювання продуктивності праці є **вартісний (грошовий)**, який ґрунтується на використанні вартісних показників обсягу продукції (валова, товарна, чиста, реалізована продукція, валовий дохід).

Перевага вартісного методу полягає в можливості порівняння різнорідної продукції як на окремому підприємстві, так і економіки в цілому. В зв'язку з цим, вартісний метод застосовується на усіх етапах планування й обліку.

Вартісний метод є узагальнюючим методом визначення продуктивності праці.



Завдання до виконання

1. Використовуючи дані таблиці 1, визначити:
 - виробіток та трудомісткість праці за кожним видом продукції у натуральних одиницях виміру;
 - рівень продуктивності праці у вартісному вимірнику за кожним видом продукції та в цілому по підприємству.
2. Використовуючи дані таблиці 2, визначити зміни у трудомісткості та виробітку.
3. Використовуючи дані таблиці 3, визначити середньорічний, середньоденний і середнього динний виробіток на одного працівника та одного основного робітника.
4. Використовуючи дані таблиці 4, визначити зростання продуктивності праці у плановому році.
5. Використовуючи дані таблиці 5, визначити зростання продуктивності праці та скорочення чисельності працівників.

Таблиця 1

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Обсяг виробництва продукції, т:										
	- продукція А	3460	4260	3620	4065	3980	3560	3870	4165	3740	3590
	- продукція Б	1042	1236	1098	1123	1240	1090	1165	1240	1160	1165
2.	Оптова ціна за 1 тону, тис. грн.										
	- продукція А	45,0	39,0	41,2	38,5	43,6	42,9	44,1	43,8	42,9	40,3
	- продукція Б	12,0	11,2	10,8	11,1	12,2	11,8	11,9	11,6	11,7	11,3
3.	Відпрацьовано людино-годин:										
	- продукція А	79580	76980	77650	78420	75680	76520	78430	77590	78850	75960
	- продукція Б	63562	64590	63970	62590	62890	64320	65410	63980	64650	62390

Таблиця 2

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Продукція А, %:										
	- зменшення трудомісткості,	9	7	6	5	11	13	14	8	10	12
	- збільшення виробітку	10	9	12	15	8	9	5	13	6	7
2.	Продукція Б, %:										
	- збільшення трудомісткості	5	12	7	10	15	14	6	11	8	9
	- зменшення виробітку	6	8	9	11	13	10	7	14	5	12
3.	Продукція В, %:										
	- збільшення трудомісткості	8	15	10	9	5	13	7	14	6	11
	- збільшення виробітку	11	12	6	7	14	8	10	5	9	15

Таблиця 3

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Обсяг товарної продукції, тис. грн.	18100	18600	18960	18500	18570	19300	19600	20100	20300	20500
2.	Календарна кількість днів у році	365	365	365	365	365	365	365	365	365	365
3.	Вихідні та святкові дні протягом року	114	112	112	108	104	111	114	109	110	113
4.	Щорічна відпустка, дні	24	24	26	25	30	23	26	24	27	26
5.	Відпустка, пов'язана з навчанням, дні	2	2	1	3	2	2	3	3	4	4
6.	Відсутність через хворобу, дні	6	5	5	4	7	8	6	5	4	6
7.	Неявки з дозволу адміністрації, дні	2	2	1	1	2	3	2	1	1	1
8.	Середня тривалість робочої зміни, год.	7,95	7,96	7,97	7,98	7,96	7,99	7,91	7,94	7,92	7,98
9.	Чисельність працівників, чол., в т.ч. робітників	260	255	270	280	295	305	310	300	360	320
		195	190	200	210	220	245	250	230	290	260

Таблиця 4

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Виробіток на 1 працівника (базовий період), грн.	5000	4800	5100	5200	4900	4750	5150	5300	5150	4850
2.	Обсяг виробництва продукції, млн. грн.	16	14	17	19	15	16	18	20	16	18
3.	Звільнення працівників, чол.:										
	- за рахунок підвищення технічного рівня виробництва;	300	250	310	315	305	240	310	325	305	290
	- внаслідок удосконалення управління і організації виробництва	60	55	50	65	50	55	60	55	65	55
4.	Прийом працівників у зв'язку із змінами обсягу і структури виробництва, чол.	130	110	135	140	115	120	125	145	115	130

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Обсяг виробництва продукції, тис. грн.	560	620	580	550	640	610	590	570	600	630
2.	Виробіток на 1 робітника, грн.:										
	- базовий період	7000	8000	7200	6900	8500	7800	7400	7100	7900	8400
	- плановий період	7400	8300	7600	7200	9000	8100	7800	7500	8400	8900

Послідовність виконання завдання

Завдання 1.

1. Розрахувати трудомісткість виробництва продукції за формулою:

$$TM = \frac{Ч}{N},$$

де $Ч_{обл.}$ - відпрацьований час, люд.-год.;
 N - обсяг виробництва продукції, т.

- продукція А:
- продукція Б:

2. Розрахувати виробіток продукції за формулою:

$$B = \frac{N}{Ч}.$$

- продукція А:
- продукція Б:

3. Визначити рівень продуктивності праці у вартісному вимірнику:

- 3.1. Розрахувати виробіток продукції за кожним видом продукції за формулою:

$$B = \frac{N \cdot Ц}{Ч_{обл.}},$$

де $Ц$ - оптова ціна продукції, грн..

- продукція А:
- продукція Б:

3.2. Розрахувати виробіток продукції в цілому по підприємству за формулою:

$$B_{\text{заг.}} = \frac{(N_A \cdot C_A) \cdot (N_B \cdot C_B)}{C_A + C_B},$$

- де N_A - обсяг виробництва продукції А, *т*;
 N_B - обсяг виробництва продукції Б, *т*;
 C_A - оптова ціна продукції А, *т*;
 C_B - оптова ціна продукції Б, *т*;
 $Ч_A$ - відпрацьований час на виробництві продукції А, *люд-год.*;
 $Ч_B$ - відпрацьований час на виробництві продукції Б, *люд-год.*;

Завдання 2.

1. Розрахувати відсоток збільшення виробітку продукції за формулою:

$$\text{Відсоток підвищення виробітку} = \frac{100 \cdot \text{Відсоток зниження трудомісткості}}{100 - \text{Відсоток зниження трудомісткості}}$$

- продукція А:
- продукція Б:
- продукція В:

2. Розрахувати відсоток зниження трудомісткості виготовлення продукції за формулою:

$$\text{Відсоток зниження трудомісткості} = \frac{100 \cdot \text{Відсоток підвищення виробітку}}{100 + \text{Відсоток підвищення виробітку}}$$

- продукція А:
- продукція Б:
- продукція В:

Завдання 3.

1. Розрахувати фактичний фонд робочого часу за формулою:

$$\Phi_{\text{факт.}} = D_{\kappa} - D_{\text{св}} - D_{\text{в}} - D_{\text{н}} - D_{\text{л}} - D_{\text{адм.}},$$

- де
- D_{κ} - кількість календарних днів у році;
 - $D_{\text{св}}$ - кількість вихідних і святкових днів у році;
 - $D_{\text{в}}$ - кількість днів щорічної відпустки;
 - $D_{\text{н}}$ - кількість днів відпустки, пов'язаної з навчанням;
 - $D_{\text{л}}$ - кількість днів відсутності через хворобу;
 - $D_{\text{адм.}}$ - кількість днів неявки з дозволу адміністрації.

2. Розрахувати середньорічний виробіток продукції за формулою:

$$B_{\text{річн.}} = \frac{T\Pi}{\text{Ч}_{\text{обл.}}},$$

- де
- $T\Pi$ - обсяг товарної продукції, грн.;
 - $\text{Ч}_{\text{обл.}}$ - облікова чисельність працівників (робітників), чол.

- на 1 працівника:
- на 1 робітника:

3. Розрахувати середньоденний виробіток продукції за формулою:

$$B_{\text{ден.}} = \frac{B_{\text{річн.}}}{\Phi_{\text{факт.}}}.$$

- на 1 працівника:
- на 1 робітника:

4. Розрахувати середньогодинний виробіток продукції за формулою:

$$B_{\text{год.}} = \frac{B_{\text{ден.}}}{T_{\text{зм.}}},$$

- де $T_{\text{зм.}}$ - тривалість робочої зміни, год.

- на 1 працівника:
- на 1 робітника:

Завдання 4.

1. Розрахувати чисельність робітників у базовому періоді за формулою:

$$\mathcal{Q}_{обл.}^{баз} = \frac{N}{B_{баз.}},$$

де N - обсяг виробництва продукції, *т*.

$B_{баз.}$ - виробіток на 1 працівника (базовий період), *грн*.

2. Розрахувати планову чисельність працівників за формулою:

$$\mathcal{Q}_{обл.}^{пл.} = \mathcal{Q}_{обл.}^{баз} - \mathcal{Q}_{зв.}^{техн.} - \mathcal{Q}_{зв.}^{орг.в.} + \mathcal{Q}_{дод.},$$

де $\mathcal{Q}_{зв.}^{техн.}$ - чисельність звільнених працівників за рахунок підвищення технічного рівня виробництва, *чол.*;

$\mathcal{Q}_{зв.}^{орг.в.}$ - чисельність звільнених працівників внаслідок удосконалення управління і організації виробництва, *чол.*;

$\mathcal{Q}_{дод.}$ - додаткова чисельність працівників у зв'язку із змінами обсягу і структури виробництва, *чол.*

3. Розрахувати виробіток продукції на 1 працівника у плановому періоді за формулою:

$$B_{пл.} = \frac{N}{\mathcal{Q}_{обл.}^{пл.}},$$

4. Розрахувати економію чисельності працівників за формулою:

$$E_{\mathcal{Q}} = \mathcal{Q}_{дод.} + \mathcal{Q}_{зв.}^{техн.} - \mathcal{Q}_{зв.}^{орг.}.$$

5. Визначити зростання продуктивності праці:

- за рахунок зміни виробітку продукції за формулою:

$$\Delta ПП = \frac{B_{пл.} - B_{баз.}}{B_{баз.}} \cdot 100\%.$$

- за рахунок економії чисельності працівників за формулою:

$$\Delta ПП = \frac{E_{\mathcal{Q}} \cdot 100}{\mathcal{Q}_{обл.}^{баз} - E_{\mathcal{Q}}}.$$

Завдання 5.

1. Розрахувати облікову чисельність працівників у базовому періоді за формулою:

$$\chi_{обл.}^{баз.} = \frac{N}{B_{баз.}},$$

де N - обсяг виробництва продукції, тис. грн.;
 $B_{баз.}$ - виробіток на 1 працівника (базовий період), грн.

2. Розрахувати чисельність працівників в плановому періоді за формулою:

$$\chi_{обл.}^{пл.} = \frac{N}{B_{пл.}},$$

де $B_{пл.}$ - виробіток на 1 працівника (плановий період), грн.

3. Розрахувати економію чисельності працівників за формулою:

$$E_{\chi} = \chi_{обл.}^{баз.} - \chi_{обл.}^{пл.}.$$

4. Розрахувати приріст продуктивності праці за формулою:

$$\Delta ПП = \frac{E_{\chi} \cdot 100}{\chi_{обл.}^{пл.}}.$$



Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «продуктивність праці».
2. Якими показниками вимірюється продуктивність праці? Дайте їх характеристику.
3. Чи існує взаємозв'язок між виробітком і трудомісткістю? Відповідь обґрунтуйте.
4. Назвіть та охарактеризуйте методи визначення продуктивності праці.
5. Як впливає на рівень продуктивності праці зміна виробітку продукції?

Практична робота №5

Тема: Розрахунок заробітної плати працівників за відрядної форми оплати праці

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з розрахунку заробітної плати працюючих в умовах відрядної форми оплати праці.



Теоретичне обґрунтування

Заробітна плата – це винагорода, обчислена у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Розмір заробітної плати залежить від:

- складності та умов виконуваної роботи;
- професійно-ділових якостей працівника;
- результатів роботи працівника;
- результатів господарської діяльності підприємства.

Відрядна форма оплати праці передбачає залежність величини заробітку від кількості виготовленої продукції за певний проміжок часу.

За кожну одиницю виробленої продукції встановлюється певний розмір оплати – **відрядна розцінка**.

На основі **відрядної форми заробітної плати розроблені такі системи:**

1. **Пряма відрядна**, за якої оплата праці нараховується за кількість виготовленої продукції.
2. **Відрядно-преміальна**, за якої працівник, крім основного заробітку, додатково отримує премію за досягнення певних кількісних і якісних показників роботи (перевиконання планового завдання, економію матеріальних ресурсів, покращення якості продукції та ін.).
3. **Відрядно-прогресивна**, за якою за плановий обсяг виконаної роботи оплата проводиться за відрядними розцінками, а за обсяг роботи понад план – за підвищеними (прогресивними) розцінками.
4. **Посередньо-відрядна (непряма)** використовується для оплати праці допоміжних робітників і підсобників.
5. **Акордна система заробітної плати** передбачає встановлення певного об'єму робіт і загальної величини фонду заробітної плати за цю роботу. Кошти, передбачені на оплату праці, виплачуються після завершення всього комплексу робіт незалежно від строків їх виконання. Дана система заробітної плати стимулює виконання всього комплексу робіт з меншою чисельністю працюючих і в більш короткі терміни.



Завдання до виконання

1. Використовуючи дані таблиці 1 визначити розмір заробітної плати робітника при відрядній системі оплати праці.
2. Використовуючи дані таблиці 2 визначити розмір заробітної плати робітника-верстатника при відрядно-преміальній системі оплати праці.

3. Використовуючи дані таблиці 3 визначити розмір заробітної плати робітника при відрядно-прогресивній системі оплати праці.
4. Використовуючи дані таблиці 4 визначити розмір заробітної плати допоміжному робітнику і підсобнику.

Таблиця 1

Вихідні дані:

Варіант	Трудомісткість виготовлення одиниці продукції, люд-год.	Погодинна тарифна ставка, грн.	Фактичний виробіток продукції, шт.
1	7,8	47,47	25
2	9,4	54,59	35
3	8,3	42,18	45
4	10,5	45,69	30
5	8,8	52,78	40
6	11,2	48,16	45
7	9,6	40,25	30
8	6,9	51,87	50
9	10,8	55,43	38
10	7,5	40,65	43

Таблиця 2

Вихідні дані:

Варіант	Погодинна тарифна ставка, грн.	Норма виробітку, шт./год.	Дійсний фонд робочого часу робітника, год.	Фактичний виробіток продукції, шт.	Розмір премії, %	
					за виконання планового завдання	за кожний процент перевиконання
1	38,92	12	168	2320	24	1,6
2	37,95	10	165	2200	26	1,2
3	34,42	13	170	2420	20	1,5
4	36,18	11	162	1950	22	1,3
5	43,20	15	164	2670	30	1,4
6	33,90	14	166	2450	25	1,1
7	47,47	9	167	1680	28	1,8
8	35,93	16	150	2450	22	2,0
9	39,65	10	175	2050	18	1,7
10	41,80	12	155	1940	23	1,9

Примітка: Максимальний розмір премії – 50% відрядного заробітку.

Таблиця 3

Вихідні дані:

Варіант	Фактичний виробіток продукції, шт.	Виконання норм виробітку, %	Відрядна розцінка за одиницю продукції, грн./шт.	Прогресивна розцінка (встановлюється від відрядної), %
1	2	3	4	5
1	175	105	46,40	75
2	185	110	57,20	60
3	195	107	49,80	80

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5
4	180	115	67,50	55
5	205	106	47,47	70
6	190	112	55,70	85
7	170	114	42,75	90
8	210	109	63,20	95
9	182	120	65,80	40
10	178	118	52,30	65

Таблиця 4

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Погодинна тарифна ставка підсобника, грн.	27,83	34,16	25,20	40,01	37,96	36,97	26,84	29,35	33,40	42,15
2.	Тривалість робочої зміни, год.	7,95	7,96	7,97	7,98	7,96	7,99	7,91	7,94	7,92	7,98
3.	Змінна норма виробітку основного робітника, шт.	40	44	48	45	47	42	46	50	49	41
4.	Фактичний виробіток продукції, %:										
	- першим робітником	98	101	102	110	115	120	115	109	110	106
	- другим робітником	115	95	110	115	112	108	98	116	120	95
	- третім робітником	110	113	95	96	99	110	95	101	115	120
5.	Погодинна тарифна ставка допоміжного робітника, грн.	26,28	26,28	22,15	35,84	34,60	33,20	22,15	26,75	29,65	38,61
6.	Фактично відпрацьований час допоміжним робітником, год.	175	180	190	170	185	167	195	160	183	174
7.	Середній коефіцієнт виконання норм на ділянці	1,12	1,1	1,18	1,2	1,25	1,15	1,24	1,07	1,30	1,09

Послідовність виконання завдання

1. Визначити розмір заробітної плати робітнику при відрядній системі оплати праці.

1.1. Розрахувати відрядну розцінку за формулою:

$$P_{\text{відр.}} = \frac{t_{\text{ум.}} \cdot T_{\text{ст.}}}{60} \quad \text{або} \quad P_{\text{відр.}} = \frac{T_{\text{ст.}}}{H_{\text{вир.}}},$$

- де $T_{ст.}$ - погодинна тарифна ставка, *грн.*;
 $H_{вир.}$ - погодинна норма виробітку певного виду продукції, *шт.*;
 $t_{шт}$ - трудомісткість виготовлення одиниці продукції, *люд.-год.*

Примітка: якщо трудомісткість виготовлення одиниці продукції в умові завдання задано у люд.-год., то у формулі для визначення відрядної розцінки ділити на 60 не потрібно.

1.2. Розрахувати заробітну плату робітника за формулою:

$$ЗП_{відр.} = N_{ф.} \cdot P_{відр.}$$

- де $N_{ф.}$ - фактичний обсяг виробництва, *шт.*

2. Визначити розмір заробітної плати робітнику-верстатнику при відрядно-преміальній системі оплати праці:

2.1. Розрахувати відрядну розцінку, яка встановлюється за кожну одиницю виробленої продукції, за формулою:

$$P_{відр.} = \frac{t_{шт.} \cdot T_{ст.}}{60} \quad \text{або} \quad P_{відр.} = \frac{T_{ст.}}{H_{вир.}},$$

2.2. Розрахувати суму заробітної плати за фактичний обсяг виконаної роботи за формулою:

$$ЗП_{відр.} = N_{ф.} \cdot P_{відр.},$$

2.3. Розрахувати величину планового завдання за формулою:

$$N_{пл.} = H_{вир.} \cdot \Phi_{\delta},$$

- де Φ_{δ} - дійсний фонд робочого часу робітника, *год.*

2.4. Розрахувати процент виконання плану, виходячи із співвідношення:

$$\begin{aligned} N_{пл.} &= 100\% \\ N_{факт.} &= x \quad \text{тоді} \quad x = \frac{N_{факт.} \cdot 100}{N_{пл.}} \end{aligned}$$

Примітка: план вважається виконаним, якщо $N_{факт.} \geq 100\%$.

2.5. Розрахувати розмір преміальної доплати (якщо план виконано) за формулою:

$$Д\% = Д_{пл.} + Д_{перев.} \cdot (x - 100),$$

- де $Д_{пл.}$ - розмір премії за виконання планового завдання, %;
 $Д_{перев.}$ - розмір премії за кожний процент перевиконання плану, %.

2.6. Розрахувати суму преміальної доплати за формулою:

$$Д = \frac{ЗП_{відр.} \cdot Д\%}{100}$$

2.7. Розрахувати заробітну плату робітнику-верстатнику при відрядно-преміальній системі оплати праці за формулою:

$$ЗП_{відр.пр.} = ЗП_{відр.} + Д,$$

де $Д$ - сума преміальних доплат, грн.

3. Визначити розмір заробітної плати робітника при відрядно-прогресивній системі оплати праці:

3.1. Розрахувати величину планового завдання, виходячи із співвідношення:

$$\begin{aligned} N_{пл.}(x) &= 100\% \\ N_{факт.} &= N_{факт.}\% \quad \text{тоді} \quad N_{пл.}(x) = \frac{N_{факт.} \cdot 100}{N_{факт.}\%} \end{aligned}$$

де $N_{факт.}\%$ - виконання норми виробітку, %.

3.2. Розрахувати прогресивну (підвищену) розцінку за формулою:

$$P_{прогр.} = P_{відр.} + \frac{P_{відр.} \cdot P_{прогр.}\%}{100},$$

3.3. Розрахувати розмір заробітної плати робітника в умовах відрядно-прогресивної системи оплат праці за формулою:

$$ЗП_{відр.прогр.} = N_{ф.} \cdot P_{відр.} + (N_{ф.} - N_{пл.}) \cdot P_{прогр.},$$

4. Визначити заробітну плату допоміжному робітнику і підсобнику:

4.1. Розрахувати фактичний виробіток продукції основними робітниками, виходячи із співвідношення:

$$\begin{aligned} N_{пл.} &= 100\% \\ N_{факт.}(x) &= N_{факт.}\% \quad \text{тоді} \quad N_{факт.}(x) = \frac{N_{пл.} \cdot N_{факт.}\%}{100} \end{aligned}$$

$$\sum N_{факт.}$$

4.2. Розрахувати непряму відрядну розцінку за формулою:

$$P_{непр.} = \frac{T_{ст.} \cdot P}{N_{пл.}} \cdot n,$$

- е n - кількість основних робітників, що обслуговуються одним підсобником.
 P - тривалість робочої зміни, год.

4.3. Розрахувати заробітну плату підсобнику за формулою:

$$ЗП_{підс.} = \sum N_{ф.} \cdot P_{непр.},$$

4.4. Розрахувати заробітну плату допоміжного робітника за формулою:

$$ЗП_{доп.р.} = T_{ст.} \cdot Ч_{ф.} \cdot k_{в.н.},$$

- де $Ч_{ф.}$ - фактично відпрацьований допоміжним робітником час, год.;
 $k_{в.н.}$ - коефіцієнт виконання норм на дільниці.

5. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. Розкрийте суть відрядної форми оплати праці.
2. З якою метою при визначенні розміру заробітної плати використовується відрядна розцінка?
3. У яких випадках застосовуються прогресивні (підвищені) розцінки?
4. Яка система відрядної форми оплати праці стимулює працівників до виконання робіт з найменшою кількістю працюючих та у найкоротші терміни?
5. Від чого залежить розмір заробітної плати підсобника?

Практична робота №6

Тема: Розрахунок заробітної плати працівників за погодинної форми оплати праці

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з розрахунку заробітної плати працюючих при погодинній формі оплати праці



Теоретичне обґрунтування

Погодинною називається така форма оплати праці, за якої заробітна плата працівникам нараховується за тарифною ставкою чи окладом за фактично відпрацьований на виробництві час.

Погодинна оплата праці має такі системи:

1. *Пряма погодинна*, за якої заробітна плата нараховується за кількість відпрацьованого часу.
2. *Погодинно-преміальна* передбачає, крім тарифного заробітку працівника, суму преміальних доплат за досягнення певних якісних і кількісних показників роботи.
3. *Погодинно-преміальна з нормованим завданням* містить у собі елементи як відрядної, так і погодинної форм заробітної плати. *Нормоване завдання* – це сумарний об'єм роботи в годинах чи натуральних показниках, який робітник повинен виконати за робочу зміну, робочий місяць.

Оплата праці керівників, спеціалістів та службовців здійснюється у відповідності зі встановленими їм згідно з штатним розписом посадовими окладами та у відповідності з діючою системою преміювання. За своїм характером вона є різновидністю погодинно-преміальної системи з тією лише різницею, що замість тарифної ставки використовується місячний чи річний оклад.



Завдання до виконання

1. Використовуючи дані таблиці 1 визначити розмір заробітної плати інженера при погодинно-преміальній системі оплати праці.
2. Використовуючи дані таблиці 2 визначити розмір заробітної плати ремонтного робітника за фактично відпрацьований ним час на виробництві.
3. Використовуючи дані таблиці 3 визначити розмір заробітної плати слюсарю-наладчику, що працює в умовах погодинної системи оплати праці.

Таблиця 1

Вихідні дані:

Варіант	Посадовий оклад, грн.	Кількість робочих днів за графіком	Кількість днів, не відпрацьованих з поважних причин	Розмір премії, %
1	2	3	4	5
1	7250	22	6	25
2	7800	23	5	35

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
3	7940	24	7	20
4	7850	21	3	40
5	7760	23	4	30
6	7820	22	8	35
7	7850	21	6	30
8	7950	23	4	25
9	7460	22	5	20
10	7360	24	3	40

Таблиця 2

Вихідні дані:

Варіант	Посадовий оклад, грн.	Кількість робочого часу за графіком, год.	Фактично відпрацьований час			Оплата за час простою, %	Розмір премії, %
			дні	год.	в т.ч. простій		
1	6820	184	22	8	4	50	25
2	6540	182	21	8	2	25	15
3	6250	186	23	8	3	30	30
4	6000	180	22	8	5	60	20
5	6340	167	20	8	2	23	18
6	6980	175	21	8	4	45	22
7	6750	186	23	8	3	35	35
8	6470	170	21	8	5	50	25
9	6910	176	22	8	3	35	20
10	6685	188	23	8	4	45	40

Таблиця 3

Вихідні дані:

Варіант	Розряд робітника	Фактично відпрацьований час, дні	Тривалість робочої зміни, год.	Погодинна тарифна ставка 1-го розряду, грн.	Тарифний коефіцієнт	Розмір премії, %
1	3	23	7,8	28,11	1,36	45
2	4	20	7,7	37,15	1,51	20
3	5	22	7,6	34,65	1,64	35
4	6	21	8,0	32,20	1,80	15
5	2	24	7,5	36,85	1,27	30
6	5	22	7,9	29,15	1,75	25
7	3	23	7,4	35,60	1,39	18
8	4	21	7,6	33,80	1,58	22
9	6	22	7,8	31,45	1,87	40
10	2	20	7,7	38,30	1,31	25

Послідовність виконання завдання

1. Визначити розмір заробітної плати інженера:

1.1. Розрахувати заробіток працівника за 1 робочий день за формулою:

$$T_{ст.день} = \frac{ПО}{Ч_{пл}},$$

де $ПО$ - посадовий оклад працівника, *грн.*;
 $Ч_{пл}$ - плановий час виконання роботи, *дні*.

1.2. Розрахувати заробіток працівника за фактично відпрацьований час за формулою:

$$ЗП_{ног.} = T_{ст.день} \cdot Ч_{ф},$$

де $Ч_{ф}$ - фактично відпрацьований працівником час, *дні*.

1.3. Розрахувати суму преміальної доплати за формулою:

$$П = \frac{ЗП_{ног.} \cdot П_{\%}}{100},$$

де $П_{\%}$ - розмір премії, %.

1.4. Розрахувати заробіток інженера за місяць за формулою:

$$ЗП_{ног.пр.} = ЗП_{ног.} + П$$

. Визначити розмір заробітної плати ремонтного робітника:

2.1. Розрахувати погодинну тарифну ставку працівника за формулою:

$$T_{ст} = \frac{ПО}{Ч_{пл.}}$$

2.2. Розрахувати фактичну кількість відпрацьованих працівником годин за формулою:

$$Ч_{ф} = Д_{ф} \cdot Р_{зм},$$

де $Д_{ф}$ - фактична кількість відпрацьованих днів;
 $Р_{зм}$ - тривалість робочої зміни, *год*.

- 2.3. Розрахувати кількість фактично відпрацьованого часу, за який проводилась оплата за тарифною ставкою, за формулою:

$$Ч_{ф.повн.} = Ч_{ф.} - Ч_{пр.},$$

де $Ч_{пр.}$ - час простою, год.

- 2.4. Розрахувати заробіток робітника за час роботи без простою за формулою:

$$ЗП_{ног.} = Т_{ст.} \cdot Ч_{ф.повн.},$$

- 2.5. Розрахувати заробіток робітника за час простою за формулою:

$$ЗП_{прост.} = \frac{T_{ст.} \cdot 50}{100} \cdot Ч_{пр.},$$

- 2.6. Розрахувати заробіток робітника за фактично відпрацьований час за формулою:

$$ЗП = ЗП_{ног.} + ЗП_{прост.}$$

- 2.7. Розрахувати суму преміальної доплати за формулою:

$$П = \frac{ЗП_{ног.} \cdot П_{\%}}{100}$$

- 2.8. Розрахувати загальний заробіток робітника за місяць з врахуванням премії за формулою:

$$ЗП_{ног.пр.} = ЗП + П$$

3. Визначити розмір заробітної плати слюсарю-наладчику:

- 3.1. Розрахувати фактичну кількість відпрацьованих робітником годин за формулою:

$$Ч_{ф.} = Д_{ф.} \cdot Р_{зм.},$$

де $Д_{ф.}$ - фактична кількість відпрацьованих днів;
 $Р_{зм.}$ - тривалість робочої зміни, год.

- 3.2. Розрахувати тарифну ставку робітника відповідно до розряду за формулою:

$$T_{cm}^i = T_{cm}^1 \cdot k_{тар.}^i,$$

де T_{cm}^1 - тарифна ставка 1-го розряду, *грн.*;
 $k_{тар.}^i$ - тарифний коефіцієнт і-го розряду.

3.3. Розрахувати заробіток робітника за фактично відпрацьований час за формулою:

$$ЗП_{ног.} = T_{cm}^i \cdot Ч_{ф},$$

3.4. Розрахувати суму преміальної доплати за формулою:

$$П = \frac{ЗП_{ног.} \cdot П_{\%}}{100}$$

3.5. Розрахувати заробіток робітника за місяць з врахуванням премії за формулою:

$$ЗП_{ног.пр.} = ЗП_{ног.} + П$$

4. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте зміст погодинної форми оплати праці.
2. Як здійснюється нарахування заробітної плати керівникам, спеціалістам та службовцям?
3. З якою метою працівникам виплачується премія?
4. Чи залежить розмір тарифної ставки від тарифного коефіцієнта?
5. Яка система оплати праці містить у своїй структурі елементи відрядної і погодинної систем оплати праці?

Практична робота №7

Тема: Розрахунок заробітної плати членам бригади та її розподіл з урахуванням КТУ

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з розрахунку заробітної плати членам бригади та її розподілу з урахуванням КТУ



Теоретичне обґрунтування

Система відрядної форми оплати праці робітників може застосовуватися у двох різновидах: **індивідуальній і колективній (бригадній) оплаті**.

За **індивідуальної оплати** заробіток робітника розраховується в залежності від результатів його індивідуальної роботи.

За **колективної (бригадної) оплати** праця робітників оплачується за кінцевими результатами спільної роботи бригади.

Відрядний місячний заробіток бригади обчислюється як добуток загальнобригадної відрядної розцінки і фактичного виконання роботи.

Після визначення загального заробітку бригади, його розподіляють між членами бригади з врахуванням кількості та якості праці. Для розподілу колективного заробітку використовують такі методи:

- за присвоєними робітникам розрядами і відпрацьованим часом (за допомогою коефіцієнта заробітку);
- за тарифними коефіцієнтами і відпрацьованим часом (тобто нарахування відрядного заробітку, що припадає на 1 коефіцієнто-годину);
- за присвоєними розрядами і відпрацьованим часом з коригуванням на коефіцієнт трудової участі (КТУ) – це коефіцієнт, який характеризує ступінь участі робітника у виконанні загального завдання.



Завдання до виконання

Використовуючи дані таблиці 1 розрахувати заробітну плату працівникам бригади та провести розподіл нарахованої заробітної плати між працівниками з врахуванням КТУ.

Таблиця 1

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Фактична кількість відремонтованого обладнання, шт.	22	20	24	23	27	21	29	26	28	25
	Трудомісткість виконання робіт,										

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2.	люд.-год.										
	- 2-ий розряд	2	4	3	5	4	2	5	3	4	4
	- 3-ий розряд	6	7	6	7	6	8	6	8	7	8
	- 4-ий розряд	15	17	14	13	15	16	17	14	13	14
	- 5-ий розряд	21	20	19	18	21	22	21	20	19	21
3.	Розряд робітників:										
	- Степаненко М.Б.	2	3	4	5	3	2	2	3	4	3
	- Дудар О.В.	3	4	3	2	5	3	4	3	2	3
	- Шевчук О.О.	4	2	3	3	3	4	2	4	3	2
	- Василевич Є.Р.	3	5	2	4	2	3	5	2	4	5
	- Гаврилейко О.А.	5	3	5	3	4	5	3	5	5	4
4.	Погодинна тарифна ставка, грн.:										
	- 2-ий розряд	30,92			28,11			32,15			
	- 3-ий розряд	37,95			33,80			35,70			
	- 4-ий розряд	42,17			38,30			45,30			
	- 5-ий розряд	47,79			45,60			48,20			
5.	Фактично відпрацьований час, год.:										
	- Степаненко М.Б.	165	170	156	164	156	167	175	154	178	166
	- Дудар О.В.	122	162	166	145	130	180	156	185	162	182
	- Шевчук О.О.	176	178	180	160	186	174	182	145	155	175
	- Василевич Є.Р.	170	118	165	175	165	155	170	168	174	140
	- Гаврилейко О.А.	176	170	168	167	176	162	154	175	186	174
6	Встановлений КТУ:										
	- Степаненко М.Б.	1,1	1,25	1,15	1,2	1,25	1,1	1,2	1,3	1,2	1,25
	- Дудар О.В.	1,25	1,3	1,1	1,1	1,2	1,3	1,15	1,2	1,3	1,1
	- Шевчук О.О.	1,15	1,2	1,3	1,3	1,15	1,15	1,2	1,1	1,15	1,2
	- Василевич Є.Р.	1,3	1,1	1,25	1,15	1,3	1,2	1,3	1,15	1,25	1,2
	- Гаврилейко О.А.	1,2	1,1	1,2	1,2	1,1	1,3	1,1	1,25	1,1	1,3
7.	Розмір премії, %	30	25	18	35	22	20	30	35	25	20

Послідовність виконання завдання

1. Визначити бригадну відрядну розцінку за формулою:

$$P_{бр.} = \sum T_{ст} \cdot t_{ум.} \cdot n,$$

де $T_{ст}$ - погодинна тарифна ставка відповідного розряду, грн.;

$t_{ум.}$ - трудомісткість виконання робіт відповідно до розряду, люд.-год.;

n - кількість робітників певного розряду у бригаді, чол.

2. Визначити загальний заробіток бригади за формулою:

$$ЗП_{бр.} = N_{\phi} \cdot P_{бр.},$$

де N_{ϕ} - фактична кількість виконаної роботи (відремонтованого обладнання), *шт.*

3. Визначити загальну суму преміальної доплати за формулою:

$$Д = \frac{ЗП_{бр.} \cdot Д_{\%}}{100},$$

де $Д_{\%}$ - розмір премії, %.

4. Визначити тарифну заробітну плату кожного працівника бригади за формулою:

$$ЗП_{тар.} = T_{см} \cdot Ч_{\phi},$$

$$\sum ЗП_{тар.}$$

де $Ч_{\phi}$ - фактично відпрацьований працівником час, *год.*

5. Визначити індивідуальний вклад кожного працівника в загально бригадні результати роботи за формулою:

$$B_i = ЗП_{тар.} \cdot КТУ$$

$$\sum B_i$$

6. Визначити різницю між фактичним і тарифним заробітком (приробіток) за формулою:

$$\Pi_{вiдр.} = ЗП_{бр.} - \sum ЗП_{тар.}$$

7. Визначити розрахунковий коефіцієнт, за допомогою якого проводять розподіл приробітку, за формулою:

$$k_1 = \frac{\Pi_{вiдр.}}{\sum B_i}$$

8. Визначити відрядний приробіток кожного працівника бригади за формулою:

$$\Pi'_{вiдр.} = B_i \cdot k_1$$

$$\sum \Pi'_{вiдр.}$$

9. Визначити розрахунковий коефіцієнт, за допомогою якого проводять розподіл премії за формулою:

$$k_2 = \frac{D}{\sum B_i}$$

10. Визначити суму премії кожному працівнику бригади за формулою:

$$D' = B_i \cdot k_2$$

$$\sum D'$$

11. Визначити загальний заробіток за місяць кожного працівника бригади за формулою:

$$ЗП_{заг} = ЗП_{тар.} + П'_{відр.} + D'$$

$$\sum ЗП_{заг}$$

Примітка: за п.п. 4, 5, 8, 10, 11 розрахунки проводять за кожним працівником окремо.

12. На підставі отриманих розрахунків заповнити таблицю 2.

13. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте доцільність використання індивідуальної та колективної форм організації праці.
2. Від чого залежить заробіток кожного працівника бригади?
3. Які методи використовують для розподілу колективного заробітку?
4. Яка роль коефіцієнта трудової участі (КТУ) у розподілі загально бригадного заробітку?
5. Від чого залежить загальний бригадний заробіток?

Зведена таблиця

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові працівника	Розряд працівника	Тарифна ставка, грн.	Фактично відпрацьований час, год.	КТУ	Тарифна заробітна плата, грн.	Індивідуальний вклад, грн.	Відрядний приробіток, грн.	Преміальна доплата, грн.	Загальний заробіток, грн.
Всього:		X	X	X	X					

Практична робота №8

Тема: Розрахунок середньорічної вартості основних засобів та показників ефективності їх використання.

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з розрахунку середньорічної вартості основних засобів та показників ефективності їх використання.



Теоретичне обґрунтування

Згідно з п. 4 П(С)БО 7 **основні засоби** – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва, надання послуг, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, а також переносючи свою вартість на вартість готового продукту частинами, у міру спрацьовування.

За характером участі у виробничому процесі основні засоби поділяють на активну та пасивну частини.

Активна частина – це та частина основних засобів, яка безпосередньо бере участь у процесі виробництва та впливає на рівень продуктивності праці (робочі машини і устаткування, інструмент, вимірювальні прилади, споруди, транспортні засоби);

Пасивна частина – це та частина основних засобів, яка створює умови для здійснення процесу виробництва (будівлі, виробничий та господарський інвентар).

Важливим є підвищення питомої ваги активної частини основних засобів, що сприяє зростанню технічної оснащеності, збільшенню виробничої потужності підприємства і фондovіддачі.

В той же час важлива роль і пасивної частини основних засобів, оскільки відсутність нормальних умов праці призводить до хвороб, травматизму, плинності кадрів, зниження продуктивності праці.

Протягом року склад основних засобів на підприємстві часто змінюється: відбувається введення нових в експлуатацію і вивід старих з експлуатації основних засобів. Тому для проведення економічних розрахунків доцільно визначати *середньорічну вартість основних засобів*, що розраховується з урахуванням часу їх введення та вибуття.

Для визначення ефективності використання усіх основних засобів застосовуються вартісні показники. Їх поділяють на такі групи:

1. *Показники, які характеризують технічний стан основних засобів:*

- *коефіцієнт оновлення* характеризує інтенсивність введення в дію нових основних засобів;
- *коефіцієнт вибуття* відображає інтенсивність вибуття основних засобів впродовж розрахункового періоду;
- *коефіцієнт зносу* показує, яка частина вартості основних засобів вже перенесена на вартість готової продукції;
- *коефіцієнт придатності* характеризує ступінь придатності основних засобів до експлуатації.

Варто зауважити, що $k_{\text{прид.}} + k_{\text{зн.}} = 1$.

2. Показники, які характеризують ефективність використання основних засобів:

- *фондовіддача* характеризує річний випуск продукції з одиниці вартості основних засобів;
- *фондомісткість* визначає величину основних засобів, яка припадає на одиницю вартості випуску відповідного виду продукції;
- *рентабельність основних засобів* визначає розмір прибутку отриманого підприємством з одиниці вартості основних засобів.



Завдання до виконання

Використовуючи дані таблиці 1:

1. Визначити величину і питому вагу активної частини в загальній сумі основних засобів підприємства.
2. Розрахувати середньорічну вартість основних засобів у звітному періоді.
3. Розрахувати показники, що характеризують технічний стан та рух основних засобів у звітному періоді.
4. Розрахувати показники ефективності використання основних засобів у звітному та плануючому періодах.

Таблиця 1

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Вартість основних засобів на початок періоду, тис. грн.:										
	- будівлі	233,1	498,6	325,9	433,5	412,1	368,4	381,2	336,8	423,5	379,6
	- споруди передавальні пристрої	396,7	369,3	296,4	312,8	325,8	369,2	403,9	394,6	389,7	335,8
	- машини та обладнання	698,2	725,4	546,3	625,4	654,7	702,4	674,3	708,4	695,4	687,9
	- транспортні засоби	165,4	201,3	187,6	196,8	204,6	193,8	199,5	210,7	196,5	198,6
	- інструменти	98,6	123,5	102,5	95,4	115,4	92,6	87,3	91,9	102,4	95,3
2.	- виробничий інвентар	110,4	96,4	88,7	105,8	75,9	78,4	91,8	86,3	97,8	101,2
	Введено в експлуатацію основних засобів, тис. грн.										
	- з 20 квітня п.р.	186,0	154,9	168,9	172,3	136,8	184,5	154,9	178,5	166,4	149,8
3.	- з 11 червня п.р.	101,3	137,5	123,5	154,9	169,5	114,6	198,7	124,6	188,7	137,6
	Виведено з експлуатації основних засобів, тис. грн.										
	- з 18 травня п.р.	89,4	68,7	72,6	88,5	45,9	33,5	59,6	86,9	77,5	62,4
	- з 19 вересня п.р.	59,6	96,3	45,9	32,4	75,6	64,3	42,8	38,4	39,6	49,8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4.	Сума зносу основних засобів за звітний період, тис. грн.	121,3	98,6	105,9	116,4	91,3	125,8	112,4	123,7	108,7	117,5
5.	Обсяг виробництва продукції у звітному періоді, тис. грн.	1278,3	1165,3	1351,2	1069,8	1178,4	1098,6	1256,8	1369,1	1420,1	1269,8
6.	Обсяг виробництва продукції у плануючому періоді (по відношенню до звітного періоду), %	+9	+8	+11	+12	+10	+15	+10	+11	+13	+9

Послідовність виконання завдання

1. Визначити величину і питому вагу активної частини в загальній сумі основних засобів підприємства.

Для виконання даного пункту необхідно накреслити в зошитах таблицю 1. Вибираючи дані (вартість) відповідно до свого варіанту, визначити загальну вартість основних засобів на підприємстві, яка становить 100%. Розрахувати питому вагу кожної групи основних засобів у загальній їх вартості.

Класифікація основних засобів за участю у виробничому процесі

Активна частина основних засобів			Пасивна частина основних засобів		
Група основних засобів	Величина		Група основних засобів	Величина	
	тис. грн.	%		тис. грн.	%
Разом:			Разом:		
Всього основних засобів на початок періоду					100

2. Розрахувати середньорічну вартість основних засобів підприємства за формулою:

$$\Phi_{cp} = \Phi_{n.n.} + \frac{\sum \Phi_{вв.} \cdot T_{вв.}}{12} - \frac{\sum \Phi_{вив.} \cdot T_{вив.}}{12},$$

де $\Phi_{n.n.}$ - величина основних засобів на початок періоду, грн.;

$\Phi_{вв.}$ - величина основних засобів, які вводяться в експлуатацію, грн.;

$\Phi_{вив.}$ - величина основних засобів, які виводяться з експлуатації, грн.;

$T_{вв.}$ - кількість повних місяців з моменту вводу основних засобів в експлуатацію до кінця року;

- $T_{\text{вив.}}$ - кількість повних місяців з моменту виводу основних засобів з експлуатації до кінця року;
 12 - кількість місяців у році;
 n - кількість введень основних засобів в експлуатацію протягом року;
 m - кількість виведень основних засобів з експлуатації протягом року.

Примітка: Кількість місяців, що залишилися до кінця року, розраховується, починаючи з наступного місяця, після місяця введення чи виведення основних засобів.

3. Визначити показники, що характеризують рух основних засобів:

3.1. Розрахувати коефіцієнт оновлення за формулою:

$$k_{\text{он.}} = \frac{\Phi_{\text{в.в.}}}{\Phi_{\text{к.п.}}},$$

де $\Phi_{\text{к.п.}}$ - величина основних засобів на кінець періоду, грн.

3.2. Розрахувати коефіцієнт вибуття за формулою:

$$k_{\text{виб.}} = \frac{\Phi_{\text{вив.}}}{\Phi_{\text{н.п.}}}.$$

4. Визначити показники, що характеризують технічний стан основних засобів:

4.1. Розрахувати коефіцієнт зносу за формулою:

$$k_{\text{зн.}} = \frac{\Phi_{\text{зн.}}}{\Phi_{\text{к.п.}}},$$

де $\Phi_{\text{зн.}}$ - сума зносу основних засобів за звітний період, грн.

4.2. Розрахувати коефіцієнт придатності за формулою:

$$k_{\text{прид.}} = \frac{\Phi_{\text{зал.}}}{\Phi_{\text{к.п.}}} = \frac{\Phi_{\text{н.п.}} - \Phi_{\text{зн.}}}{\Phi_{\text{к.п.}}},$$

де $\Phi_{\text{зал.}}$ - залишкова вартість основних засобів, грн.

5. Визначити показники ефективності використання основних засобів:

5.1. Розрахувати показник фондівдачі за формулою:

$$\Phi B = \frac{BД}{\Phi_{\text{ср}}},$$

де $ВД$ - валовий дохід (обсяг виробництва продукції) за розрахунковий період, *грн.*

Φ_{cp} - середньорічна вартість основних засобів, *грн.*

- звітний період:
- плануючий період:

5.2. Розрахувати показник фондомісткості за формулою:

$$\Phi M = \frac{\Phi_{cp.}}{ВД};$$

- звітний період:
- плануючий період:

6. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. У чому полягає суть основних засобів і яка їх роль у виробництві?
2. З якою метою проводять розрахунок середньорічної вартості основних засобів?
3. Назвіть показники, які характеризують технічний стан основних засобів.
4. Які показники характеризують ефективність використання основних засобів на підприємстві?
5. У чому полягає взаємодія коефіцієнтів зносу та придатності основних засобів?

Практична робота №9-10

Тема: Розрахунок амортизаційних відрахувань основних засобів за різними методами

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з розрахунку амортизаційних відрахувань, застосовуючи різні методи нарахування амортизації.



Теоретичне обґрунтування

Амортизація – це поступове віднесення вартості основних засобів на собівартість продукції, що виготовляється, або робіт, послуг, що виконуються або надаються.

Нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання об'єкта, який встановлюється підприємством під час зарахування його на баланс, (але не менше, ніж визначено законодавством) і призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови.

Амортизація нараховується за всіма об'єктами, що перебувають в експлуатації станом на перше число даного місяця. За об'єктами основних засобів, що введені або вибули з експлуатації всередині даного місяця, нарахування амортизації починається або припиняється з першого числа наступного місяця.

Згідно з п. 4 П(С)БО 7 підприємства можуть **нараховувати амортизацію основних засобів, застосовуючи такі методи:**

1. *Прямолінійний метод* дає рівномірність розподілу суми амортизації між обліковими періодами. За даного методу сума амортизації визначається шляхом ділення вартості основних засобів, що амортизується на строк корисного використання.
2. *Виробничий метод* застосовується до активної частини основних засобів, які експлуатуються нерівномірно, а також якщо можна визначити обсяг виробництва. За даного методу місячна сума амортизації вираховується як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації.
3. *Методи прискореної амортизації:*
 - 3.1. *Метод зменшення залишкової вартості* використовується для тих основних засобів, інтенсивність використання яких у міру їх експлуатації зменшується. При використанні даного методу річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації.
 - 3.2. *Метод прискореного зменшення залишкової вартості* найчастіше застосовують до тих основних засобів, інтенсивність використання яких у перші роки експлуатації значно вища, ніж у наступні. При використанні методу даного методу річна сума амортизації вираховується як добуток подвоєної річної норми амортизації та первісної вартості об'єкта на дату початку її нарахування. При цьому *річна норма амортизації* розраховується шляхом ділення 100% на строк корисного використання об'єкта. В

результаті за останній рік експлуатації амортизація вираховується як різниця між первісною і ліквідаційною вартістю та сумою нарахованого зносу за попередні роки використання.

3.3. *Кумулятивний метод* застосовують до основних засобів зі швидким моральним спрацюванням (обчислювальна техніка). При використанні даного методу річна сума амортизації вираховується як добуток кумулятивного коефіцієнту та вартості, що амортизується.

За кожним з вище перелічених методів нарахування амортизації для різних об'єктів основних засобів проводиться щомісячно, для цього необхідно річну суму амортизації поділити на 12.

На основні засоби груп 1 та 13 амортизація не нараховується.



Завдання до виконання

Використовуючи дані таблиці 1 провести розрахунок амортизаційних відрахувань виробничого обладнання, застосовуючи різні методи нарахування амортизації, а саме:

- прямолінійний метод;
- виробничий метод;
- метод зменшення залишкової вартості;
- метод прискореного зменшення залишкової вартості;
- кумулятивний метод.

Таблиця 1

Вихідні дані:

Варіант	Первісна вартість основних засобів, грн.	Ліквідаційна вартість основних засобів, грн.	Строк корисного використання основних засобів, рік	Розрахунковий обсяг виробництва, шт.					
				Всього	у т.ч.				
					1-ий рік	2-ий рік	3-ий рік	4-ий рік	5-ий рік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	20000	2000	5	14400	2600	3100	3500	3000	2200
2	30000	500	5	15200	2950	2800	3300	3150	3000
3	50000	2000	5	17800	3750	4200	3900	2950	3000
4	100000	1000	5	125000	19000	24000	29000	26000	27000
5	65000	5000	5	58000	9320	16450	11780	9650	10800
6	85000	5000	5	64000	12400	14200	14000	12500	10900
7	10000	1000	5	30000	10000	9000	8100	1900	1000

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8	20000	500	5	16200	2960	3220	3960	3840	2220
9	45000	5400	5	55000	10820	12050	12500	10000	9630
10	200000	10000	5	500000	117000	134600	128400	85000	35000

Послідовність виконання завдання

1. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань основних засобів за кожен рік експлуатації за прямолінійним методом за формулою:

$$A = \frac{\Phi_n - \Phi_l}{T},$$

де Φ_n - первісна вартість основних засобів, грн.;
 Φ_l - ліквідаційна вартість основних засобів, грн.;
 T - строк корисного використання об'єкта.

Результати розрахунків узагальнити у таблиці 2.

Таблиця 2

Нарахування амортизації за прямолінійним методом

Рік використання	Сума амортизаційних відрахувань, грн.		Сума накопиченої амортизації, грн.	Залишкова вартість, грн.
	місячна	річна		

2. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань основних засобів за кожен рік експлуатації за виробничим методом:

- 2.1. Розрахувати виробничу ставку амортизації за формулою:

$$C_v = \frac{\Phi_n - \Phi_l}{P_{заг}},$$

де $P_{заг}$ - загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використання даного об'єкта основних засобів, грн.

2.2. Розрахувати суму амортизації виробничого обладнання за формулою:

$$A = \Pi_{mic} \cdot C_v,$$

де Π_{mic} - місячний обсяг продукції (робіт, послуг), грн.;

Результати розрахунків узагальнити у таблиці 3.

Таблиця 3

Нарахування амортизації за виробничим методом

Рік використання	Розрахунковий обсяг виробництва, шт.	Сума амортизаційних відрахувань, грн.		Сума накопиченої амортизації, грн.	Залишкова вартість, грн.
		місячна	річна		

3. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань основних засобів за кожен рік експлуатації за методом зменшення залишкової вартості:

3.1. Розрахувати норму амортизаційних відрахувань за формулою:

$$N_a = 1 - \sqrt[t]{\frac{\Phi_n}{\Phi_n}} \cdot 100.$$

3.2. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань за формулою:

$$A = N_a \cdot \Phi_{n.n.},$$

де $\Phi_{n.n.}$ - вартість об'єкта основних засобів на початок періоду, грн.;

Результати розрахунків узагальнити у таблиці 4.

Таблиця 4

Нарахування амортизації за методом зменшення залишкової вартості

Рік використання	Норма амортизації	Сума амортизаційних відрахувань, грн.		Сума накопиченої амортизації, грн.	Залишкова вартість, грн.
		місячна	річна		

4. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань основних засобів за кожен рік експлуатації за методом прискореного зменшення залишкової вартості:

4.1. Розрахувати норму амортизації за формулою:

$$N_a = \frac{100}{T}.$$

4.2. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань за формулою:

$$A = 2 \cdot N_a \cdot \Phi_{n.n.}$$

Примітка: За останній рік експлуатації амортизація вираховується як різниця між первісною і ліквідаційною вартістю та сумою нарахованого зносу за попередні роки використання.

Результати розрахунків узагальнити у таблиці 5.

Таблиця 5

**Нарахування амортизації
за методом прискореного зменшення залишкової вартості**

Рік використання	Норма амортизації	Сума амортизаційних відрахувань, грн.		Сума накопиченої амортизації, грн.	Залишкова вартість, грн.
		місячна	річна		

5. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань основних засобів за кожен рік експлуатації за кумулятивним методом:

5.1. Розрахувати кумулятивний коефіцієнт за формулою:

$$K = \frac{P_z}{\sum P_v},$$

де P_z - кількість років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта;

$\sum P_v$ - сума числа років корисного використання об'єкта.

5.2. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань за формулою:

$$A = \kappa \cdot (\Phi_n - \Phi_l).$$

Результати розрахунків узагальнити у таблиці 6.

Таблиця 6

Нарахування амортизації за кумулятивним методом

Рік використання	Вартість, що амортизується, грн.	Кумулятивний коефіцієнт	Сума амортизаційних відрахувань, грн.		Сума накопиченої амортизації, грн.	Залишкова вартість, грн.
			місячна	річна		

6. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. Розкрийте суть поняття «амортизація». Які методи нарахування амортизації застосовують в Україні?
2. Чому не підлягають амортизації основні засоби, які знаходяться на стадії реконструкції?
3. За якого методу нарахування амортизації сума амортизаційних відрахувань залежить від фактичного обсягу виробництва продукції (послуг)?
4. Які методи нарахування амортизації застосовують до основних засобів, які підлягають моральному спрацюванню?
5. Як визначається термін корисного використання об'єктів основних засобів?

Практична робота № 11

Тема: Розрахунок нормативу оборотних засобів підприємства та ефективності їх використання

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з розрахунку нормативу оборотних засобів підприємства та визначення показників ефективності їх використання.



Теоретичне обґрунтування

Оборотні засоби – це сукупність оборотних виробничих засобів та засобів обігу, виражені у грошовій формі.

Оборотні виробничі засоби – це частина засобів виробництва, що беруть участь в одному виробничому циклі та переносять свою вартість на вартість готової продукції одразу і повністю, змінюючи при цьому свою натуральну форму.

Оборотні виробничі засоби підприємства поділяються на такі групи:

5. *Виробничі запаси* – це предмети праці, які містяться на складі у вигляді запасів і призначені для переробки у виробництві. До них належать: запаси сировини, основних і допоміжних матеріалів, покупних напівфабрикатів, палива і пального, тари, ремонтних деталей і вузлів.
6. *Незавершене виробництво* – це продукція, яка перебуває на різних стадіях процесу її виготовлення (деталі, вузли, вироби, обробка яких незакінчена).
7. *Витрати майбутніх періодів* – це грошові витрати, які здійснено у поточному році, а віднесено на собівартість продукції у наступні періоди. До них належать: витрати на підготовку виробництва, освоєння випуску нових виробів, придбання науково-технічної та економічної інформації, передплату періодичних видань.

Засоби обігу – це частина засобів виробництва, яка не бере участі у виробничих циклах, але існує на підприємстві для придбання оборотних виробничих засобів.

До засобів обігу належать:

1. *Готова продукція*, що перебуває на складі підприємства.
2. *Товари на складі*, що закупаються з метою подальшої реалізації за вищими цінами.
3. *Дебіторська заборгованість*, що виникає внаслідок взаємних розрахунків між підприємствами.
4. *Грошові кошти та їх еквіваленти* у національній та іноземній валюті.

Нормування – це процес обчислення тієї частини оборотних засобів, яка потрібна підприємству для забезпечення нормального, безперервного процесу виробництва та реалізації продукції.

Нормування оборотних засобів здійснюється на підставі розрахованих нормативів.

Норматив – це мінімальний розмір власних оборотних засобів у грошовому виразі.

Розраховують такі види нормативів:

1. *Норматив у виробничих запасах* – це потреба підприємства в оборотних засобах для придбання виробничих запасів.
2. *Норматив у незавершеному виробництві* визначається на тих підприємствах, де тривалість одного виробничого циклу більша за один день (будівництво, важке машинобудування та ін.).
3. *Норматив у залишках готової продукції*.
4. *Норматив у витратах майбутніх періодів*.

Ефективне використання оборотних засобів характеризується такими показниками:

- коефіцієнт оборотності показує скільки оборотів можуть зробити оборотні засоби за певний розрахунковий період часу і показує ту кількість продукції, яка припадає на одну гривню вартості оборотних засобів;
- коефіцієнт завантаження оборотних засобів в обороті, який характеризує їх суму, що припадає на одну гривню реалізованої продукції;
- тривалість одного обороту оборотних засобів показує, за скільки днів оборотні засоби здійснюють один оборот.



Завдання до виконання

Використовуючи дані таблиці 1 провести розрахунок нормативу оборотних засобів та ефективності їх використання, а саме:

1. Річну потребу в матеріалах.
2. Норматив оборотних коштів у виробничих запасах.
3. Норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві.
4. Норматив оборотних коштів у залишках готової продукції.
5. Сукупний норматив власних оборотних коштів.
6. Зміну числа оборотів і тривалість одного обороту оборотних засобів.
7. Суму вивільнених коштів у результаті прискорення оборотності оборотних засобів.

Таблиця 1

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Запланований обсяг продукції, шт.	5270	6320	5890	4320	5940	5400	4680	5040	4140	5980
2.	Маса виробу з певного матеріалу, кг:										
	- сталь	65	58	61	74	42	85	71	84	95	69
	- дюралюміній	5	3	4,5	8	3,5	10	7	9	12	6
	- бронза	8	6	7	11	5	13	9	11	16	9
3.	Величина відходів %:										
	- сталь	15	14	14,5	13	12	15	14	14,5	13	12
	- дюралюміній	5	4,5	4	5,5	3	5	4,5	4	5,5	3
	- бронза	1,5	1,7	1,6	1,9	1,6	1,5	1,7	1,6	1,9	1,6

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4.	Час між двома черговими поставками, дні - сталь і дюралюміній - бронза	20 30	15 25	25 10	20 25	25 30	20 30	15 25	25 10	20 25	25 30
5.	Час термінового відновлення запасу, (для усіх матеріалів), дні	5	6	7	4	8	6	9	5	7	10
6.	Вартість за 1т, грн.: - сталь - дюралюміній - бронза	4500 18000 34000	4650 17200 33800	4400 18300 35000	4230 16800 32400	4730 17200 31650	4690 18250 30560	4580 16310 33420	4370 18180 30510	4810 17430 33640	4650 16310 31650
7.	Планова собівартість одиниці продукції, грн.	120	105	115	110	118	125	108	116	102	122
8.	Тривалість виробничого циклу, дні	9	14	11	10	16	18	15	20	12	14
9.	Матеріальні витрати на одиницю продукції, що затрачаються на початок виробничого циклу, грн.	380	560	420	530	410	480	450	510	430	470
10.	Норма запасу готової продукції на складі, дні	10	8	11	13	9	15	7	12	8	14
11.	Обсяг реалізованої продукції, грн.: - за планом - фактично	25800 27340	31540 33850	28970 30560	33690 35970	35970 43620	38740 45680	28970 43260	31540 35790	29620 37510	35670 38720
12.	Середньорічна вартість оборотних засобів за планом, грн.	15320	18540	16870	17940	19650	22480	17320	25940	21480	16490

Послідовність виконання завдання

1. Розрахувати річну потребу в матеріалах:

1.1. Визначити норму витрат певного виду матеріалів за формулою:

$$m = m_q + m_{\text{відх}}$$

або

$$m = \frac{m_q \cdot 100}{100 - \%_{\text{відх}}},$$

- де m_q - чиста маса виробу, кг;
 $m_{відх}$ - маса відходів на виріб, кг;
 $\%_{відх}$ - відсоток відходів на виріб, %.

Примітка: для зручності проведення подальших розрахунків норму витрат матеріалів необхідно перевести з виміру кілограми в тонни.

1.2. Розрахувати річну потребу в матеріалах:

$$M = m \cdot N_{пл.},$$

де $N_{пл.}$ - запланований обсяг виробництва, шт.

2. Розрахувати норматив оборотних коштів у виробничих запасах.

2.1. Визначити денну потребу кожного виду матеріальних ресурсів за формулою:

$$q = \frac{m \cdot N_{пл.}}{360} = \frac{M}{360}.$$

2.2. Визначити поточний запас кожного виду матеріальних ресурсів за формулою:

$$M_{зап.пот.} = \frac{q \cdot \beta}{2},$$

де β - час у днях між двома черговими поставками матеріальних ресурсів.

2.3. Визначити страховий запас кожного виду матеріальних ресурсів за формулою:

$$M_{зап.страх.} = q \cdot \beta',$$

де β' - середній час затримки чергової поставки матеріальних ресурсів або час, необхідний для термінового відновлення поточного запасу, дні.

2.4. Визначити виробничий запас кожного виду матеріальних ресурсів за формулою:

$$M_{зап.} = M_{зап.пот.} + M_{зап.страх.}$$

2.5. Визначити норматив оборотних коштів у кожному виді матеріальних ресурсів за формулою:

$$H_{в.з.} = M_{зап.} \cdot Ц,$$

де $Ц$ - ціна певного виду матеріальних ресурсів, грн.

2.6. Визначити норматив оборотних коштів у виробничих запасах за формулою:

$$\sum H_{\text{в.з.}} = H_{\text{в.з.}}^1 + H_{\text{в.з.}}^2 + \dots + H_{\text{в.з.}}^n.$$

3. Розрахувати норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві:

3.1. Визначити середньоденний обсяг випуску продукції за формулою:

$$ВП_{\partial} = \frac{N_{\text{пл.}} \cdot C_{\text{в}}}{360},$$

$C_{\text{в}}$ - собівартість продукції, грн.

3.2. Визначити коефіцієнт наростання витрат за формулою:

$$k_{\text{н.в.}} = \frac{M_{\text{в}} + 0,5 \cdot (C_{\text{в}} - M_{\text{в}})}{C_{\text{в}}},$$

де $M_{\text{в}}$ - матеріальні витрати на одиницю продукції, що понесені на початок виробничого циклу, грн.;

3.3. Визначити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві за формулою:

$$H_{\text{н.в.}} = ВП_{\partial} \cdot T_{\text{ц}} \cdot k_{\text{н.в.}},$$

де $ВП_{\partial}$ - середньоденний обсяг випуску продукції, грн.;

$T_{\text{ц}}$ - тривалість виробничого циклу, дні;

$k_{\text{н.в.}}$ - коефіцієнт наростання витрат.

4. Розрахувати норматив оборотних коштів у залишках готової продукції за формулою:

$$H_{\text{з.п.}} = ВП_{\partial} \cdot H_{\text{з}},$$

де $H_{\text{з}}$ - норма запасу готової продукції на складі, дні.

5. Розрахувати сукупний норматив власних оборотних коштів за формулою:

$$\Phi_{\text{об.}} = \sum H_{\text{в.з.}} + H_{\text{н.в.}} + H_{\text{з.п.}}$$

6. Визначити показники ефективності використання оборотних засобів за планом і фактично:

6.1. Визначити коефіцієнт оборотності оборотних засобів за формулою:

$$k_{об} = \frac{Q_{реал.}}{\Phi_{об}},$$

де $Q_{реал.}$ - обсяг реалізованої продукції за рік, грн.;
 $\Phi_{об}$ - середньорічна вартість оборотних засобів, грн.

- за планом:
- фактично:

6.2. Визначити тривалість обороту оборотних засобів за формулою:

$$T_{об} = \frac{D}{k_{об.}},$$

де D – кількість днів у плановому періоді ($D = 360$).

- за планом:
- фактично.

7. Розрахувати суму вивільнених коштів у результаті прискорення оборотності оборотних засобів за формулою:

$$\Delta\Phi_{об.} = \frac{Q_{реал.факт.}}{360} \cdot (T_{об.}^{план} - T_{об.}^{факт.}),$$

де $Q_{реал.факт.}$ - обсяг реалізованої продукції у звітному періоді, грн.;
 $T_{об.}^{план}$ - тривалість обороту оборотних засобів за планом, днів;
 $T_{об.}^{факт.}$ - тривалість обороту оборотних засобів фактично, днів.

8. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. У чому полягає суть оборотних засобів підприємства та які елементи формують їх склад?
2. У чому полягає відмінність оборотних виробничих засобів та засобів обігу?
3. Яке призначення має процес нормування?
4. Які показники характеризують ефективність використання оборотних засобів?
5. У чому полягає значення прискорення оборотності оборотних коштів підприємства?

Практична робота №12

Тема: Розрахунок тривалості виробничого циклу за різних видів руху предметів праці у процесі виробництва

Мета: Закріпити навички щодо розрахунку тривалості виробничого циклу за різних видів руху деталей у процесі виробництва.



Теоретичне обґрунтування

Виробничий цикл – це календарний період часу між початком і закінченням процесу виготовлення продукції.

Основною складовою виробничого циклу є тривалість технологічних операцій, яка становить технологічний цикл обробки партії предметів праці на одній операції.

Технологічний цикл партії предметів, які обробляються на кількох операціях, залежить від того, як поєднується виконання операцій над предметами партії.

Існують три способи поєднання операцій технологічного процесу:

1. *Послідовне поєднання операцій* полягає в тому, що наступна операція починається тільки після закінчення обробки всіх предметів партії на попередній операції. Партія предметів передається з операції на операцію не поштучно, а партіями повністю.
2. *Паралельне поєднання операцій* характеризується тим, що кожний предмет праці після закінчення попередньої операції відразу поштучно, а не партіями передається на наступну операцію й обробляється. Таким чином, предмети однієї партії виготовляються паралельно на всіх операціях. Кожна наступна операція з кожного виробу починається відразу після закінчення його обробки на попередній операції.
3. *Паралельно-послідовне поєднання операцій (змішане)* характеризується тим, що наступна операція починається раніше, ніж настає повне закінчення обробки усієї партії на попередній операції, і здійснюється без перерв у виготовленні партії деталей на кожному робочому місці. При цьому передача виробів в процесі їх обробки з операції на операцію відбувається частково поштучно, а частково – невеликими партіями.



Завдання до виконання

У механічному цеху оброблення деталей здійснюється партіями з використанням послідовного, паралельного та паралельно-послідовного видів їх руху.

Значення показників за варіантами наведені в таблиці 1.

Використовуючи дані таблиці 1:

- розрахувати тривалість технологічного циклу (в годинах) механічної обробки деталей за різних способів поєднання операцій;
- побудувати графіки технологічного циклу механічної обробки деталей за різних способів поєднання операцій;

- розрахувати тривалість виробничого циклу (в днях) механічної обробки деталей за різних способів поєднання операцій;

Таблиця 1

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Обсяг оброблюваної партії деталей, шт.	45	40	55	50	30	35	43	38	52	47
2.	Трудомісткість тех.-нологічних операцій, хв.:										
	- свердління	2	5	4	3	4	5	3	2	6	7
	- розточування	3	3	4	5	3	4	3	5	5	3
	- протягування	10	8	12	11	12	9	13	8	10	8
	- обточування	4	10	8	9	7	11	8	10	9	11
	- зубонарізання	12	20	18	16	15	13	14	17	19	15
	- фрезерування	15	25	20	22	18	16	17	24	21	23
	- обпилювання	6	5	7	8	9	5	6	7	8	9
	- заняття задирок	6	9	10	7	8	9	7	10	6	8
	- шліфування	10	12	15	11	13	14	12	11	15	10
3.	Середній між операційний час (контрольні, транспортні операції, час перерв), хв.	8	6	10	7	9	10	6	7	8	9
4.	Режим роботи підприємства, змін	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3
5.	Тривалість робочої зміни, год.	8,0	7,96	8,0	7,98	7,96	7,99	7,91	7,94	7,92	7,98

Примітка: деталі передаються з операції на операцію поштучно. Кожна операція виконується на одному верстаті.

Послідовність виконання завдання

- Розрахувати тривалість технологічного циклу механічної обробки деталей.
 - Розрахувати тривалість технологічного циклу при послідовному виді руху деталей за формулою:

$$T_{noc.} = n \cdot \sum_{c}^m \frac{t}{c},$$

- де n - кількість предметів у партії, шт.;
- t - тривалість обробки одного виробу, хв.;
- m - кількість операцій технологічного процесу.
- c - кількість робочих місць, на яких виконується операція.

- 1.2. Розрахувати тривалість технологічного циклу при паралельному виді руху деталей за формулою:

$$T_{нар.} = \sum^m t + t_{гол.} \cdot (n - 1),$$

де $t_{гол.}$ - час виконання найбільш тривалої (головної) операції технологічного процесу, хв.

- 1.3. Розрахувати суму зміщення за часом початку виконання наступної менш тривалої, відносно попередньої, більш тривалої операції, за формулою:

$$S = (n - 1) \cdot (t_{\delta} - t_{\mu}),$$

де t_{δ} - час виконання найбільш тривалої операції з двох суміжних, хв.;

t_{μ} - час виконання більш короткої операції з двох суміжних, хв.

- 1.4. Розрахувати тривалість технологічного циклу при паралельно-послідовному виді руху деталей за формулою:

$$T_{нар.пос.} = \sum^m t + t_{\kappa.} \cdot (n - 1) + \sum S,$$

де $t_{\kappa.}$ - час виконання однієї деталі на кінцевій (останній) операції, хв.;

2. Розрахувати тривалість виробничого циклу механічної обробки деталей.

- 2.1. Розрахувати коефіцієнт календарності часу за формулою:

$$k_{кал.} = \frac{D_{\kappa}}{D_p},$$

де D_{κ} - кількість календарних днів у році ($D=360$ днів);

D_p - кількість робочих днів у році ($D=253$ днів).

- 2.2. Розрахувати корегуючий коефіцієнт для визначення виробничого циклу за формулою:

$$k_{кор.} = \frac{k_{кал.}}{60 \cdot P \cdot T_{год}},$$

де $k_{кал.}$ - коефіцієнт календарності часу;

P - режим роботи підприємства (кількість змін);

$T_{год}$ - тривалість зміни, год. або хв.

- 2.3. Розрахувати тривалість виробничого циклу при послідовному виді руху деталей за формулою:

$$T_{\text{ц}}^{\text{номл}} = (T_{\text{посл.}} + T_{\text{к}} + T_{\text{тр}} + T_{\text{н}}) \cdot k_{\text{кор.}}$$

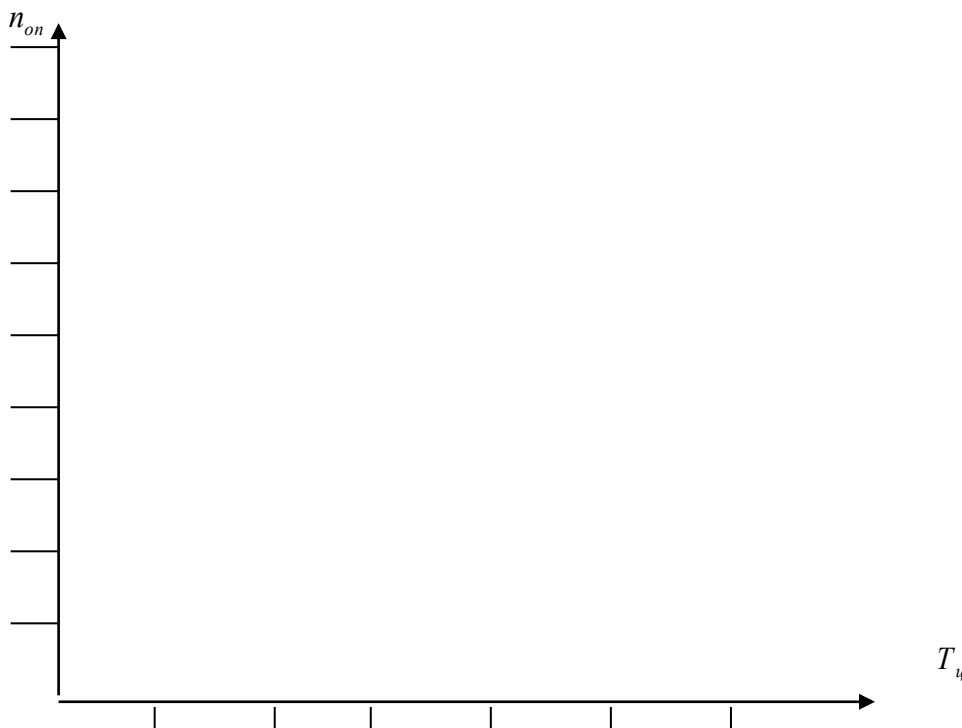
- 2.4. Розрахувати тривалість виробничого циклу при паралельному виді руху деталей за формулою:

$$T_{\text{ц}}^{\text{пар.}} = (T_{\text{пар.}} + T_{\text{к}} + T_{\text{тр}} + T_{\text{н}}) \cdot k_{\text{кор.}}$$

- 2.5. Розрахувати тривалість виробничого циклу при паралельно-послідовному виді руху предметів праці за формулою:

$$T_{\text{ц}}^{\text{пар-посл.}} = (T_{\text{пар.посл.}} + T_{\text{к}} + T_{\text{тр}} + T_{\text{н}}) \cdot k_{\text{кор.}}$$

3. Побудувати графіки технологічного циклу механічної обробки деталей за різних способів поєднання операцій.



5. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «виробничий цикл».
2. Що є основною складовою виробничого циклу?
3. Від чого залежить технологічний цикл партії предметів, які обробляються на кількох операціях?
4. При якому виді руху предметів праці тривалість технологічного циклу є найкоротшою? В чому полягає його суть?
5. Назвіть фактори скорочення виробничого циклу.

Тема: Розрахунок витрат на виробництво продукції та визначення собівартості одиниці продукції.

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з розрахунку витрат на виробництво продукції та складання калькуляції собівартості продукції.



Теоретичне обґрунтування

Витрати виробництва – це витрати, понесені на виробництво продукції (надання послуг).

Витрати виробництва класифікуються за такими ознаками:

1. За ступенем однорідності:

- *одноеlementні* – це економічно однорідні витрати, які мають єдиний економічний зміст (матеріальні витрати, оплата праці, амортизаційні відрахування та інші витрати);
- *комплексні витрати* охоплюють кілька елементів витрат, їх групують за економічними призначеннями у процесі калькулювання (витрати на утримання й експлуатацію устаткування, втрати від браку та ін.).

2. За відношенням до обсягів виробництва:

- *змінні витрати* – це витрати, абсолютна величина яких змінюється разом із зміною обсягів виробництва;
- *постійні витрати* – це витрати, абсолютна величина яких із збільшенням або зменшенням обсягів виробництва істотно не змінюється.

3. За способом обчислення:

- *прямі витрати* – це витрати, які безпосередньо включаються до собівартості певного виду продукції і можуть бути прямо обчислені на її одиницю;
- *непрямі витрати (загальновиробничі)* – це витрати, які не можна безпосередньо віднести на певний вид продукції, тому що вони пов'язані з процесом виробництва в цілому: зарплата обслуговуючого та управлінського персоналу, утримання та експлуатація будівель, споруд.

4. За відношенням до виробничого процесу:

- *основні витрати* – це витрати, які безпосередньо пов'язані з технологією виготовлення продукції: сировина, матеріали, паливо, заробітна плата, витрати на утримання та експлуатацію обладнання;
- *накладні витрати* – це витрати, пов'язані з управлінням і обслуговуванням виробництва, необхідні для його нормального функціонування. Величина цих витрат залежить від структури управління підрозділами, цехами і підприємством.

5. За статтями калькуляції, перелік яких залежить від галузей господарювання.

Виражені у грошовій формі витрати, пов'язані з підготовкою, організацією, веденням виробництва та реалізацією продукції (виконання робіт, надання послуг) – це **собівартість продукції (послуг)**.

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку №16 «Витрати» до виробничої собівартості продукції повинні включатися лише *виробничі витрати*, а саме:

1. Прямі матеріальні витрати.
2. Прямі витрати на оплату праці.
3. Інші прямі витрати.
4. Змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

З метою визначення собівартості одиниці продукції складають калькуляцію виробництва продукції.

Калькуляція (від лат. *calculation* – обчислення) – це розрахунок собівартості одиниці продукції, виконаних робіт та наданих послуг.

У процесі калькулювання встановлюють об'єкти калькуляції, вибирають калькуляційні одиниці, визначають калькуляційні статті витрат та методики їх обчислення.

Об'єкт калькуляції – це вид чи однорідна група придбаних матеріальних цінностей, виготовлених виробів, виконаних робіт чи наданих послуг, собівартість яких необхідно обчислити.

Для кожного об'єкта калькуляції вибирається **калькуляційна одиниця** – це одиниця його кількісного вимірювання.

При калькулюванні продукції (робіт, послуг) витрати групують за калькуляційними статтями, перелік і склад яких встановлюється підприємством самостійно.



Завдання до виконання

Використовуючи дані таблиці 1:

1. Розрахувати величину прямих витрат на виробництво продукції.
2. Провести розподіл загальновиробничих витрат.
3. Скласти калькуляцію виготовлення деталі.
4. Визначити собівартість одиниці продукції.

Таблиця 1

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Фактичний обсяг виробництва продукції, шт.	146000	136000	156000	165000	150000	176000	140000	142000	168000	172000
2.	Норма витрат матеріалів, кг	26	24	29	31	25	27	23	28	32	22
3.	Величина відходів, %	12	11	13	10	9	8	14	11	10	13
4.	Ціна матеріалів, грн./т	620	590	610	550	615	585	630	568	605	575
5.	Ціна відходів, грн./т	105	109	98	100	88	93	112	95	110	120
6.	Розцінка за одиницю продукції, грн.	7,60	8,20	7,90	7,45	7,80	8,15	7,75	7,50	7,60	7,95
7.	Додаткова заробітна плата, %	14	12	13	10	15	11	13	20	15	12

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
8.	Премії, %	20	18	22	15	30	25	28	20	25	35
9.	Встановлено обладнання, <i>шт.</i>	20	18	25	15	16	22	19	20	28	17
10.	Первісна вартість обладнання, <i>грн.</i>	108000	91000	92000	96000	93000	115000	102000	95000	120000	125000
11.	Ліквідаційна вартість обладнання, <i>грн.</i>	10800	7280	11300	8450	8130	11500	10200	9800	12000	12500
12.	Строк корисного використання обладнання, <i>роки</i>	5	6	7	6	7	5	6	5	7	6
13.	Нормальна потужність цеху, <i>шт.</i>	150000	145000	165000	176000	165000	184000	157000	16000	180000	195000
14.	Загальновиробничі витрати за умови нормальної потужності, <i>грн.</i> : - всього, в т.ч.: - змінні витрати	820000 574000	810000 567000	830000 581000	855000 578000	815000 545000	880000 596000	815000 560000	820000 565000	870000 585000	895000 605000
15.	Фактичні загальновиробничі витрати, <i>грн.</i> : - всього, в т.ч.: - змінні витрати	780000 541660	770000 531760	790000 549120	805000 550000	750000 515000	825000 570000	785000 530000	790000 540000	835000 515000	850000 585000

Примітка 1: форма оплати праці – відрядно-преміальна, амортизацію нараховують за прямолінійним методом, база розподілу загальновиробничих витрат – нормальна потужність механічного цеху.

Примітка 2: норма витрат матеріалів (металу) виражається у кг, а ціна за матеріали (метал) і відходів подана за 1 т.

Послідовність виконання завдання

1. Визначити витрати на основні матеріали.

1.1. Розрахувати річну потребу в матеріалах за формулою:

$$M = m \cdot N_{\text{пл.}},$$

де m - норма витрат матеріалу, кг;

$N_{\text{пл.}}$ - фактичний обсяг виробництва продукції, *шт.*

1.2. Розрахувати величину відходів за формулою:

$$\text{Відх.} = \frac{M \cdot \%_{\text{відх.}}}{100},$$

де $\%_{\text{відх.}}$ - величина відходів, %;

1.3. Розрахувати вартість матеріалів (металу) за формулою:

$$B_{мет.} = M \cdot C_{mat},$$

де C_{mat} - ціна матеріалів (металу), *грн.*;

1.4. Розрахувати вартість відходів за формулою:

$$B_{відх.} = B_{відх.} \cdot C_{відх.},$$

де $C_{відх.}$ - ціна відходів, *грн.*;

1.5. Розрахувати витрати на основні матеріали за мінусом відходів за формулою:

$$OM = B_{mat} - B_{відх.}$$

2. Визначити витрати на оплату праці.

2.1. Розрахувати розмір основної заробітної плати за формулою:

$$ЗП_{відр.} = N_{ф.} \cdot P_{відр.},$$

де $N_{ф.}$ - фактичний обсяг виробництва, *шт.*;

$P_{відр.}$ - відрядна розцінка, *грн.*

2.2. Розрахувати розмір додаткової заробітної плати за формулою:

$$ЗП_{доод} = \frac{ЗП_{відр.} \cdot D_{\%}}{100},$$

де $D_{\%}$ - розмір додаткової заробітної плати, *грн.*

2.3. Розрахувати суму премії за формулою:

$$П = \frac{(ЗП_{відр.} + ЗП_{доод.})}{100} \cdot П_{\%},$$

де $П_{\%}$ - розмір премії, *%*.

2.4. Розрахувати фонд оплати праці за формулою:

$$ФОП = ЗП_{відр.} + ЗП_{доод.} + П$$

3. Визначити розмір єдиного соціального внеску за формулою:

$$ECB = \frac{\Phi ОП \cdot 22}{100}$$

4. Визначити суму амортизації виробничого обладнання (верстати) за формулою:

$$A = \frac{\Phi_n - \Phi_l}{T} \cdot n,$$

де Φ_n - первісна вартість обладнання (верстатів), *грн.*;
 Φ_l - ліквідаційна вартість обладнання (верстатів), *грн.*;
 T - строк корисного використання обладнання (верстатів), *роки*;
 n - кількість встановленого обладнання, *шт.*

5. Провести розподіл загальновиробничих витрат за методикою, що подана в таблиці 2, де й відобразити дані розрахунки.

Таблиця 2

Розподіл загальновиробничих витрат

№ з/п	Показники	Усього	На одиницю бази розподілу (1 виріб)	Включення загально-виробничих витрат до	
				витрат на виробництво продукції	собівартості реалізованої продукції
1	2	3	4	5	6
1.	База розподілу за нормальною потужністю, одиниць		X	X	X
2.	Загальновиробничі витрати за нормальною потужністю (всього), грн., з них:		X	X	X
3.	Змінні		ряд.3 гр.3 : ряд.1гр.3	X	X
4.	Постійні	ряд.2 гр.3 – ряд. 3 гр.3	ряд.4 гр.3 : ряд.1 гр.3	X	X
5.	База розподілу за фактичною потужністю, одиниць (фактичний обсяг виробництва)		X	X	X
6.	Фактичні загальновиробничі витрати (всього), грн., з них:		X	X	X
7.	Змінні		X	гр. 5 = гр. 3	X
8.	Постійні – всього	ряд.6 гр.3 – ряд. 7 гр.3	X	X	X
9.	Постійні розподілені	ряд. 5 гр.3 · ряд. 4 гр. 4	X	гр. 5 = гр. 3	X
10.	Постійні нерозподілені	ряд.8 гр.3 – ряд. 9 гр.3	X	X	гр. 6 = гр. 3

6. На основі проведених вище розрахунків скласти калькуляцію виготовлення деталі та визначити собівартість одиниці продукції. Дані відобразити в таблиці 3.

Таблиця 3

Калькуляція собівартості виготовлення деталі

№ з/п	Найменування статей витрат	Витрати, грн.		Структура, %
		на річний випуск	на виріб	
1.	Основні матеріали за мінусом відходів			
2.	Основна заробітна плата виробничих робітників			
3.	Додаткова заробітна плата виробничих робітників			
4.	Інші заохочувальні виплати			
5.	Єдиний соціальний внесок			
6.	Амортизація виробничого обладнання			
7.	<i>Всього прями витрати</i>			
8.	Змінні загальновиробничі витрати			
9.	Постійні розподілені загальновиробничі витрати			
10.	Виробнича собівартість			

Примітка: для визначення витрат на одиницю продукції необхідно витрати на річний випуск поділити на фактичний обсяг виробленої продукції.

7. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. За якими основними ознаками класифікують витрати підприємства?
2. Що таке собівартість продукції? Чому вона характеризує ефективність усього процесу виробництва на підприємстві?
3. Чи включаються до виробничої собівартості продукції витрати на рекламу?
4. Що таке калькуляція? Яке економічне значення має класифікація витрат за статтями калькуляції?
5. Назвіть основні статті калькуляції продукції.

Тема: Розрахунок цін на продукцію.

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з визначення цін на продукції



Теоретичне обґрунтування

Ціна – це грошовий вираз вартості товару (продукції, послуги).

Ціна на будь-який товар складається з окремих елементів, основними з яких є собівартість і прибуток. Крім того, до складу ціни можуть входити: акцизний податок, ПДВ, націнки постачальницько-збутових організацій, торгівельні надбавки або знижки.

Ціни класифікують за такими ознаками:

1. За сферою обслуговування:

- *гуртові (відпускні)* – це ціни, за якими державні та приватні підприємства розраховуються між собою або з оптовими посередниками за великі партії товарів. Оптові ціни поділяються на:
 - а) *гуртову ціну підприємства*, яка складається з собівартості продукції та рівня запланованого прибутку;
 - б) *гуртову ціну реалізації*, яка складається з оптової ціни підприємства, ПДВ, акцизного податку, збутових надбавок (витрати та прибуток постачально-збутових організацій).
- *закупівельні ціни*, за якими сільськогосподарські виробники продають свою продукцію державним, кооперативним, переробним, торгівельним та іншим фірмам;
- *кошторисні ціни* – ціни та розцінки, які використовуються для визначення розрахункової вартості нового будівництва, реконструкції будівель та споруд, їх розширення та переоснащення;
- *тарифи*:
 - а) *тарифи на перевезення усіма видами транспорту* – це плата за перевезення вантажів і пасажирів, яку беруть транспортні підприємства з відправників та населення;
 - б) *тарифи на платні послуги* характеризують розмір оплати послуг побутового обслуговування населення; послуг банків і зв'язку, юридичних, консультаційних та інших різновидів послуг.
- *роздрібні ціни* – ціни на товари і послуги, за якими населення купує товари у державній і приватній торгівлі.

2. За ступенем регулювання:

- *державні регульовані ціни* встановлюються державою на продукцію державних підприємств, деякі ресурси та соціально значимі товари;
- *договірні ціни* встановлюються за домовленістю між продавцем та покупцем товару і можуть змінюватися за взаємною згодою сторін;
- *вільні ціни* встановлюються підприємствами самостійно або на договірній основі з врахуванням попиту і пропозиції на ринку товарів.

3. За територією дії:

- світові;
- національні;
- регіональні;
- місцеві.

4. За формами продажу:

- контрактні (договірні);
- біржові;
- аукціонні;
- ціни ярмарків і виставок.



Завдання до виконання

1. Використовуючи дані таблиці 1 обчислити оптову ціну реалізації за одиницю продукції.
2. Використовуючи дані таблиці 2 визначити роздрібну ціну підакцизного товару.
3. Використовуючи дані таблиці 3 визначити роздрібну ціну продукції з врахуванням торгівельної надбавки.

Таблиця 1

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Вартість основних і допоміжних матеріалів, грн.	123,6	147,5	135,6	143,6	128,9	132,8	145,3	151,8	125,4	143,5
2.	Вартість палива та енергії на технологічні цілі, грн.	88,2	98,1	95,2	91,6	76,4	98,3	101,1	106,8	92,6	103,2
3.	Заробітна плата основних виробничих робітників, грн.	29,5	23,4	27,3	32,4	30,8	35,4	36,1	38,2	30,1	32,6
4.	Заробітна плата допоміжних робітників, грн.	2,3	3,6	3,4	4,2	2,5	3,1	3,6	4,5	2,4	3,9
5.	Відрахування ЄСВ, %	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22
6.	Загальновиробничі витрати, грн.	76,9	78,5	80,1	82,6	78,4	81,5	88,7	92,4	77,6	85,4
7.	Інші виробничі витрати, грн.	34,6	27,5	36,1	38,7	32,1	36,5	41,4	46,7	32,5	39,7
8.	Виробнича собівартість, грн.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
9.	Витрати на збут, грн.	5,3	5,5	5,2	5,6	5,0	5,4	5,8	6,1	5,2	5,6
10.	Собівартість реалізованої продукції, грн.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
11.	Норма прибутку, %	30	28	32	25	26	35	40	20	34	25
12.	ПДВ, %	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20

Таблиця 2

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Собівартість одиниці продукції, грн.	200	250	275	220	245	230	238	240	247	265
2.	Норма прибутку, %	25	27	29	30	25	40	35	28	26	20
3.	Ставка акцизного податку, %	15	13	17	11	16	18	12	14	17	10
4.	Ставка ПДВ, %	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
5.	Розмір збутової націнки, %	10	15	17	25	18	20	22	14	21	16
6.	Розмір торгівельної націнки, %	15	10	18	12	25	18	20	30	25	28

Таблиця 3

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Собівартість одиниці продукції, грн.	252	220	280	275	230	247	255	265	200	238
2.	Норма прибутку, %	23	25	20	30	28	35	40	20	26	28
3.	Ставка ПДВ, %	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
4.	Націнка посередника (встановлюється від ціни виробника), %	10	15	20	12	25	18	30	11	16	17
5.	Торгівельна надбавка (встановлюється від ціни посередника), %	25	30	25	20	35	18	30	22	28	19

Послідовність виконання завдання

Завдання 1.

1. Визначити виробничу собівартість продукції.

1.1. Нарахувати суму єдиного соціального внеску на загальний фонд оплати праці за формулою:

$$\text{ЄСВ} = \frac{(ЗП_{\text{осн.р.}} + ЗП_{\text{доп.р.}}) \cdot 22}{100},$$

де $ЗП_{\text{осн.р.}}$ - розмір заробітної плати основних виробничих робітників, грн.;
 $ЗП_{\text{доп.р.}}$ - розмір заробітної плати допоміжних робітників, грн.

1.2. Визначити собівартість одиниці продукції шляхом підсумовування всіх прямих витрат (з п. 1 до п. 7).

2. Визначити собівартість реалізованої продукції за формулою:

$$C_{\text{реал.}} = C_{\text{вир.}} + B_{\text{збіт}},$$

де $C_{\text{вир.}}$ - виробнича собівартість продукції, грн.;

$B_{\text{збут}}$ - розмір витрат на збут, грн.

3. Визначити оптову ціну підприємства за одиницю продукції за формулою:

$$Ц_n = C_{\text{реал.}} + \frac{C_{\text{реал.}} \cdot П_{\%}}{100},$$

де $П_{\%}$ - норма прибутку, %.

4. Нарахувати суму ПДВ за формулою:

$$ПДВ = \frac{Ц_n \cdot 20}{100}.$$

5. Визначити оптову ціну реалізації продукції за формулою:

$$Ц_{\text{реал.}} = Ц_n + ПДВ$$

Завдання 2.

1. Визначити оптову ціну підприємства за одиницю продукції за формулою:

$$Ц_n = C_{\text{реал.}} + \frac{C_{\text{реал.}} \cdot П_{\%}}{100},$$

2. Нарахувати суму акцизного податку за формулою

$$АП = \frac{Ц_n \cdot АП_{\%}}{100},$$

де $АП_{\%}$ - ставка акцизного податку, %.

3. Визначити оптову ціну підприємства за одиницю продукції з врахуванням акцизного податку за формулою:

$$Ц'_n = Ц_n + АП$$

4. Нарахувати суму ПДВ за формулою:

$$ПДВ = \frac{Ц_n \cdot 20}{100}.$$

5. Визначити оптову ціну реалізації продукції за формулою:

$$Ц_{реал.} = Ц'_n + ПДВ$$

6. Визначити суму збутової націнки за формулою:

$$ЗН = \frac{Ц_{реал.} \cdot ЗН_{\%}}{100},$$

де $ЗН_{\%}$ - розмір збутової націнки, %.

7. Визначити оптову ціну реалізації з врахуванням збутової націнки продукції за формулою:

$$Ц'_{реал.} = Ц_{реал.} + ЗН$$

8. Визначити суму торгівельної націнки за формулою:

$$ТН = \frac{Ц_{реал.} \cdot ТН_{\%}}{100},$$

де $ТН_{\%}$ - розмір торгівельної націнки, %.

9. Визначити роздрібну ціну за одиницю продукції за формулою:

$$Ц_{роздр.} = Ц'_{реал.} + ТН$$

Завдання 3.

1. Визначити оптову ціна підприємства за одиницю продукції за формулою:

$$Ц_n = C_{реал.} + \frac{C_{реал.} \cdot П_{\%}}{100},$$

2. Нарахувати суму ПДВ за формулою:

$$ПДВ = \frac{Ц_n \cdot 20}{100}.$$

3. Визначити оптову ціну реалізації продукції за формулою:

$$C_{реал.} = C_n + ПДВ$$

4. Визначити суму націнки посередника за формулою:

$$НП = \frac{C_{реал.} \cdot НП_{\%}}{100},$$

де $НП_{\%}$ - розмір націнки посередника, %.

5. Визначити оптову ціну реалізації продукції з врахуванням націнки посередника за формулою:

$$C'_{реал.} = C_{реал.} + НП$$

6. Розрахувати суму торгівельної націнки за формулою:

$$ТН = \frac{C_{реал.} \cdot ТН_{\%}}{100},$$

де $ТН_{\%}$ - розмір торгівельної націнки, %.

7. Визначити роздрібну ціну за одиницю продукції за формулою:

$$C_{роздр.} = C'_{реал.} + ТН$$

8. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи



Питання для самоконтролю

1. Розкрийте економічний зміст поняття «ціна».
2. Що є основними складовими ціни на продукцію?
3. Які є види гуртових цін? Як вони формуються?
4. Чи може гуртова ціна підприємства дорівнювати роздрібній? Відповідь обґрунтуйте.
5. Чи завжди ціна продукції є відображенням реальних витрат на її виробництво?

Тема: Розрахунок прибутковості і рентабельності виробництва

Мета: Закріпити теоретичні знання та набути практичні навички з розрахунку прибутковості та рентабельності виробництва



Теоретичне обґрунтування

Прибутковість та дохідність підприємства є одним з найголовніших показників, що відображають фінансовий стан підприємства. Вони визначають мету підприємницької діяльності.

Дохід – це виручка підприємства від реалізації продукції, надання послуг та виконання робіт без врахування податку на додану вартість та акцизного податку.

Прибуток – це частина доходу, що залишається підприємству після відшкодування усіх витрат, пов'язаних з виробництвом, реалізацією продукції та іншими видами діяльності.

Залежно від формування та розподілу розрізняють **такі види прибутку**:

- **Валовий прибуток** – це загальний прибуток підприємства, одержаний від усіх видів діяльності, до його оподаткування і розподілу.
- **Чистий прибуток** – це прибуток, що надходить у розпорядження підприємства після сплати податку на прибуток.

Прибуток підприємства формується за рахунок таких джерел:

1. Прибуток від реалізації продукції.
2. Прибуток від продажу майна.
3. Прибуток від позареалізаційних операцій.

З валового прибутку сплачується податок на прибуток згідно з умовами передбаченого законодавства про оподаткування прибутку підприємства (Податковий кодекс України). Прибуток, що залишився після оподаткування (чистий прибуток), надходить у повне розпорядження підприємства. З чистого прибутку підприємства сплачуються кредиторська заборгованість та проценти за кредити, а решта використовується згідно з його статутом і рішенням власників.

Прибутковість підприємства вимірюється двома показниками – прибутком і рентабельністю. Прибуток виражає абсолютний ефект без урахування використаних ресурсів. Тому для аналізу його доповнюють показником **рентабельності**, економічний зміст якого полягає в тому, що він характеризує суму прибутку, який отримується з кожної гривні витрачених засобів. Показник рентабельності визначається у відсотках.

Розрізняють такі види рентабельності:

1. Загальна рентабельність виробництва.
2. Рентабельність сукупних активів.
3. Рентабельність власного капіталу.
4. Рентабельність реалізованої продукції.
5. Рентабельність певного виробу.



Завдання до виконання

- Використовуючи дані таблиці 1 розрахувати суму чистого прибутку підприємства за рік та розподілити його між фондом нагромадження і фондом споживання, якщо вони формуються у співвідношенні 3:1.
- Використовуючи дані таблиці 2 розрахувати рентабельність окремих видів продукції та загальний рівень рентабельності.

Таблиця 1

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Реалізована продукція: - кількість, тис. шт. - ціна реалізації, грн.	10 120	11,5 150	12 180	12,5 210	8,2 240	9,3 270	6,9 300	7,5 360	5,5 420	5,2 480
2.	Виробнича собівартість за одиницю, грн.	80	100	120	150	160	185	220	270	310	320
3.	Реалізована продукція підсобного господарства: - виручка від реалізації, тис. грн. - собівартість продукції, тис. грн.	21,0 17,2	36,2 27,4	15,0 9,6	14,9 6,8	7,0 5,2	1,5 0,5	11,8 8,9	17,1 15,8	20,9 16,7	32,2 28,3
4.	Реалізовані виробничі запаси: - виручка від реалізації, тис. грн. - собівартість продукції, тис. грн.	20,0 15,0		24,5 17,8	31,5 16,9		6,5 5,9		10,0 8,3	22,0 18,0	
5.	Отримано штрафні санкції від покупців за порушення термінів оплати, тис. грн.	5,9		7,8	1,9		12,5		11,2	6,2	
6.	Сплачені штрафні санкції постачальникам, тис. грн.		5,6			10,2		3,9			4,8
7.	Надійшли дивіденди, тис. грн.	10,1		5,9	20,1		14,5	9,2		12,8	
8.	Сплачені відсотки за кредит, тис. грн.	9,2	7,8		1,9	6,2			4,5		5,1
9.	Сплачено кредиторську заборгованість, тис. грн.	8,4		6,8		9,7	6,7	5,1		11,3	

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Річний обсяг реалізації, <i>т</i>										
	- продукція А	70	63	77	72	68	75	65	74	71	62
	- продукція Б	62	72	58	43	54	60	55	65	45	54
	- продукція В	35	43	54	52	39	38	53	45	51	48
	- продукція Г	10	15	20	12	11	16	10	15	20	16
2.	Виробнича собівартість одиниці продукції, <i>грн.</i>										
	- продукція А	27,60	25,70	24,80	23,10	23,20	29,30	26,50	30,55	30,15	27,40
	- продукція Б	25,30	23,20	26,50	26,90	25,30	27,40	25,80	24,20	25,95	20,19
	- продукція В	20,19	22,10	22,15	21,75	26,45	18,50	22,15	21,20	20,54	25,30
	- продукція Г	18,23	19,40	17,60	20,15	21,50	23,75	19,50	19,10	16,95	17,86
3.	Оптова ціна, <i>грн.</i>										
	- продукція А	38,80	36,90	33,10	35,15	34,60	42,25	38,75	43,45	32,85	39,50
	- продукція Б	32,40	30,15	32,30	34,90	33,40	34,65	32,40	31,30	33,15	27,43
	- продукція В	29,80	31,10	29,45	28,54	34,50	27,50	31,10	30,10	29,45	34,55
	- продукція Г	24,20	24,65	23,60	26,45	27,50	29,75	25,65	25,20	23,05	23,75
4.	Вага виробу, <i>кг</i>										
	- продукція А	2,1	1,9	2,0	2,1	2,2	2,5	2,4	2,6	2,2	2,4
	- продукція Б	2,5	2,3	2,4	2,2	2,1	2,7	2,6	2,9	2,5	2,7
	- продукція В	1,5	1,6	1,4	1,7	1,3	1,7	1,6	1,5	1,7	1,5
	- продукція Г	1,2	1,3	1,1	1,1	1,2	1,4	1,3	1,2	1,2	1,3

Послідовність виконання завдання

Завдання 1.

1. Визначити виручку від реалізації продукції за формулою:

$$D_{\text{реал.}} = N_{\text{реал.}} \cdot C_{\text{реал.}},$$

де $N_{\text{реал.}}$ - обсяг реалізованої продукції, шт.;

$C_{\text{реал.}}$ - ціна реалізації продукції, *грн.*

2. Визначити загальну собівартість реалізованої продукції за формулою:

$$C_{\text{реал.}} = N_{\text{реал.}} \cdot C_{\text{реал.}}^i,$$

де $C_{\text{реал.}}^i$ - виробнича собівартість за одиницю реалізованої продукції, *грн.*

3. Визначити прибуток від реалізації продукції за формулою:

$$П_{реал.} = Д_{реал.} - С_{реал.},$$

4. Визначити прибуток від реалізації продукції підсобного господарства за формулою:

$$П_{підс.г.} = Д_{підс.г.} - С_{підс.г.},$$

- де $Д_{підс.г.}$ - виручка від реалізації продукції підсобного господарства, грн.;
 $С_{підс.г.}$ - собівартість реалізованої продукції підсобного господарства, грн.

5. Визначити прибуток від реалізації виробничих запасів за формулою:

$$П_{вир.зап.} = Д_{вир.зап.} - С_{вир.зап.},$$

- де $Д_{вир.зап.}$ - виручка від реалізації виробничих запасів, грн.;
 $С_{вир.зап.}$ - закупівельна вартість виробничих запасів, грн.

6. Визначити прибуток підприємства від іншої діяльності за формулою:

$$П_{інш.} = Д_{ш} - В_{ш} + Д_{інвест.},$$

- де $Д_{ш}$ - дохід від отриманих штрафних санкцій від покупців, грн.;
 $В_{ш}$ - штрафні санкції сплачені постачальникам, грн.;
 $Д_{інвест.}$ - отримані дивіденди, грн.

7. Визначити величину валового прибутку підприємства за формулою:

$$П_{вал.} = П_{реал.} + П_{підс.госп.} + П_{вир.зап.} + П_{інш.}$$

8. Нарахувати податок на прибуток за формулою:

$$ПП = \frac{П_{вал.} \cdot 18}{100}$$

9. Визначити величину чистого прибутку підприємства за формулою:

$$П_{чист.} = П_{вал.} - ПП$$

10. Визначити суму при прибутку, що підлягає розподілу, за формулою:

$$П_{розп.} = П_{ч} - Кт_{заборг} - \%_{кредит.},$$

де $Km_{заборг.}$ - кредиторська заборгованість підприємства, *грн.*;
 $\%_{кредит}$ - сума відсотків за банківський кредит, *грн.*

11. Визначити величину фонду нагромадження за формулою:

$$\Phi H = \frac{\Pi_{розп.}}{4}$$

12. Визначити величину фонду споживання за формулою:

$$\Phi C = \Phi H \cdot 3$$

Завдання 2.

1. Визначити рентабельність кожного виду продукції за формулою:

$$P_i = \frac{Ц_i - C_i}{C_i} \cdot 100,$$

де $Ц_i$ - ціна певного виду продукції, *грн.*;
 C_i - собівартість певного виду продукції, *грн.*

1. Виріб А:
2. Виріб Б:
3. Виріб С:
4. Виріб Г:

2. Визначити загальний рівень рентабельності продукції по підприємству.

2.1. Розрахувати виручку (дохід) від реалізації продукції за формулою:

$$Д_i = \frac{Ц_i \cdot N_{реал.}}{m},$$

де $N_{реал.}$ - річний обсяг реалізації певного виду продукції, *т*;
 m - маса виробу, *кг*.

Примітка. Річний обсяг реалізованої продукції визначається в тоннах, а маса виробу в кг. Для проведення розрахунків обсяг реалізованої продукції слід перевести в кг.

- Виріб А:
- Виріб Б:
- Виріб С:
- Виріб Г:

$$\sum D_i$$

2.2. Розрахувати собівартість певного виду реалізованої продукції за формулою:

$$C_{\text{реал.}} = \frac{C_i \cdot N_{\text{реал.}}}{m},$$

- Виріб А:
- Виріб Б:
- Виріб С:
- Виріб Г:

$$\sum C_{\text{реал.}}$$

2.3. Розрахувати розмір прибутку від реалізації продукції за формулою:

$$P_{\text{реал.}} = \sum D_i - \sum C_{\text{реал.}}$$

2.4. Розрахувати загальний рівень рентабельності за формулою:

$$P_{\text{заг.}} = \frac{P_{\text{реал.}}}{\sum C_{\text{реал.}}} \cdot 100$$

3. Зробити висновок про хід виконання практичної роботи.



Питання для самоконтролю

1. У чому полягає відмінність понять «дохід» і «прибуток»?
2. Які види прибутку ви знаєте? Дайте їм характеристику.
3. За рахунок яких джерел формується прибуток підприємства?
4. Як може використовуватися прибуток на підприємстві?
5. У чому полягає економічний зміст рентабельності підприємства?



Список рекомендованої літератури

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (із змінами від 22.02.2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII (із змінами від 13.12.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (із змінами від 20.03.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
4. Закон України «Про оплату праці» №108/95-ВР від 24.03.1995 р. (із змінами від 12.01.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Закон України «Про ціни і ціноутворення» від 21.06.2012 р. № 5007-VI (із змінами від 12.05.2022 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>.
6. ДК 002:2004 Класифікація організаційно-правових форм господарювання. Затв. наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 №97 (із змінами від 11.11.2022 р.). URL: <https://ukrstat.gov.ua/>.
7. Інструкція зі статистики заробітної плати №5 від 13.01.2004 р. (із змінами від 17.01.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0114-04#Text>.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 р. №73. (із змінами від 12.01.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» від 29.11.1999 р. №290 (із змінами від 29.09.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» від 31.12.1999 р. №318 (із змінами від 29.09.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» від 28.12.2000 р. №353. (із змінами від 12.01.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01#Text>.
12. Бойчик І.М. Економіка підприємства підручник. / І.М.Бойчик. – К.: Кондор-Видавництво, 2016. – 378 с. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2021/Bojchik_2016_378.pdf.
13. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства : навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 488 с.
14. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства: навчальний посібник. 2-ге видання. – Київ: Центр учбової літератури, 2019. – 304 с.
15. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с. URL: <https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021-03/%21%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%95%D0%9F%20%D0%9F%D0%A2%D0%91.pdf>.

16. Економіка підприємства: Навч. посібник / уклад. Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. — Київ: НаУКМА, 2018. — 343 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/db4e7ada-de22-46a4-b14c-d72e264afb08/content>.
17. Іванілов О. С. Економіка підприємства: навчальний посібник. — Київ: Центр учбової літератури, 2019. — 728 с.
18. Яркіна Н.М. Економіка підприємства : Навч. посіб. / Н. М. Яркіна. — Вид. 2-ге перероб. і доп. — К. : Видавництво Ліра-К, 2017. — 600 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12271.pdf>.

3-91 **Економіка підприємства** [Текст]: методичні вказівки та завдання до практичних робіт для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня фаховий молодший бакалавр галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 071 Облік і оподаткування денної форми навчання / уклад. Л. В. Зубчик. – Ковель: ВСП «КПЕФК Луцького НТУ», 2021. – 87 с.

Комп'ютерний набір: Л.В.Зубчик.

Редактор: Л.В.Зубчик

Підп. до друку 2021 р .
Формат 60x84/16. Папір офс. Гарнітура Таймс.
Ум. друк. арк. 3,25.
Тираж_____ прим.

ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж
Луцького національного технічного університету»
45000 м. Ковель, вул. Заводська, 23
Друк – ВСП «КПЕФК Луцького НТУ»